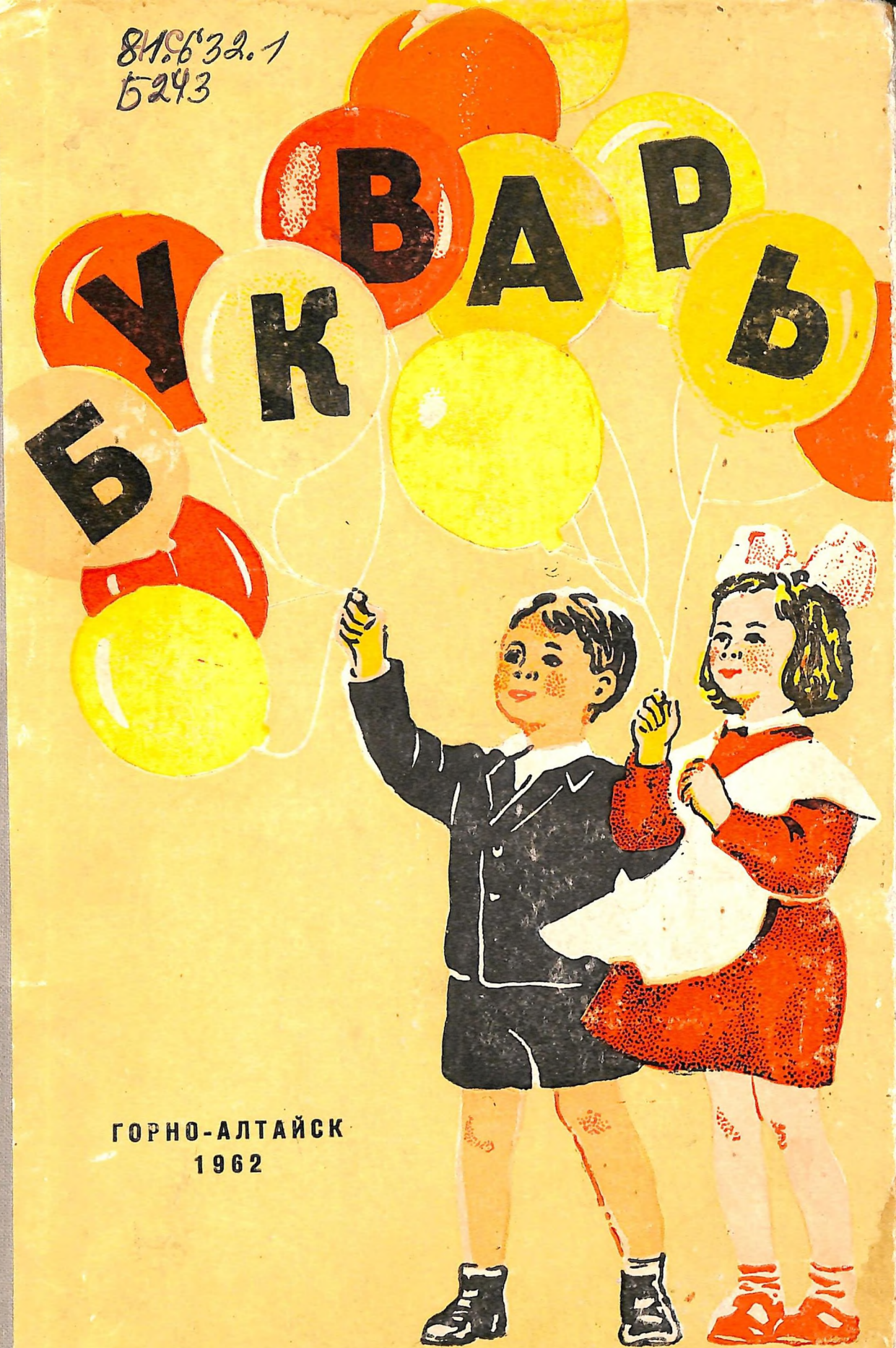


84.6'32.1
5243



ГОРНО-АЛТАЙСК
1962

107060 xsp.

✓
D

4 С
Б 24

М. А. БАРАНТАЕВА, К. А. БЕДРЕЕВ

БУКВАРЬ

ТӨРТИНЧИ КАТАП ЧЫГАРГАНЫ

Горно-Алтайский облоно јөптөгөн



107060 зр.
2

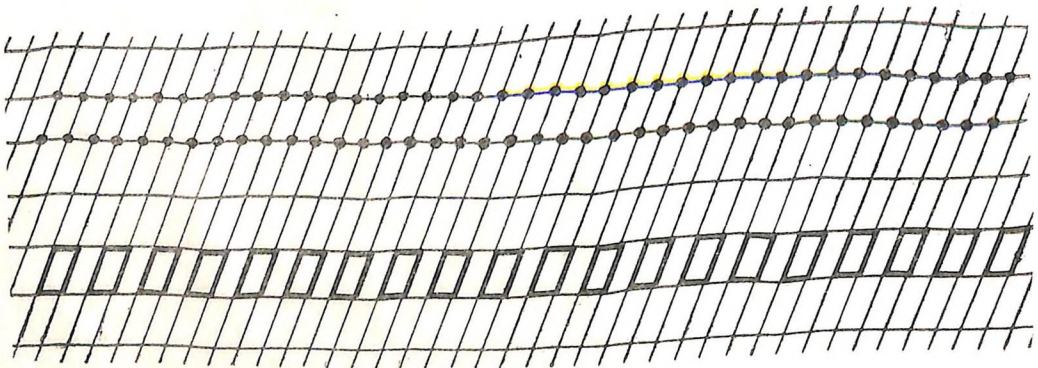
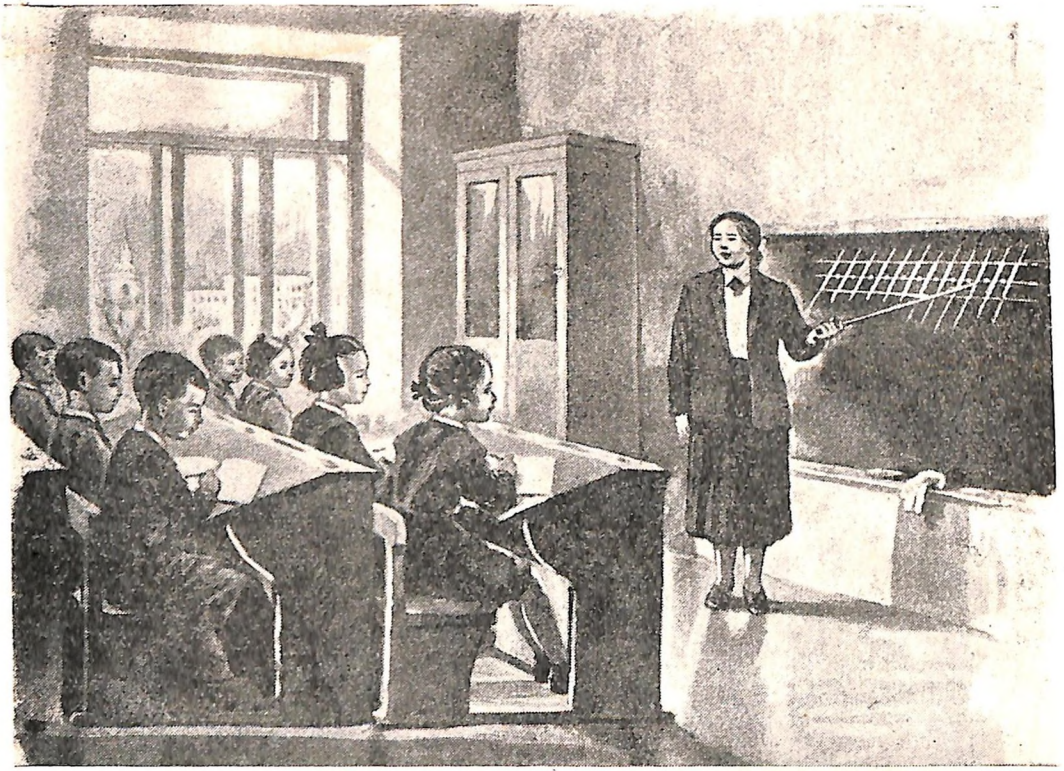
Горно-Алтайская Областная
БИБЛИОТЕКА

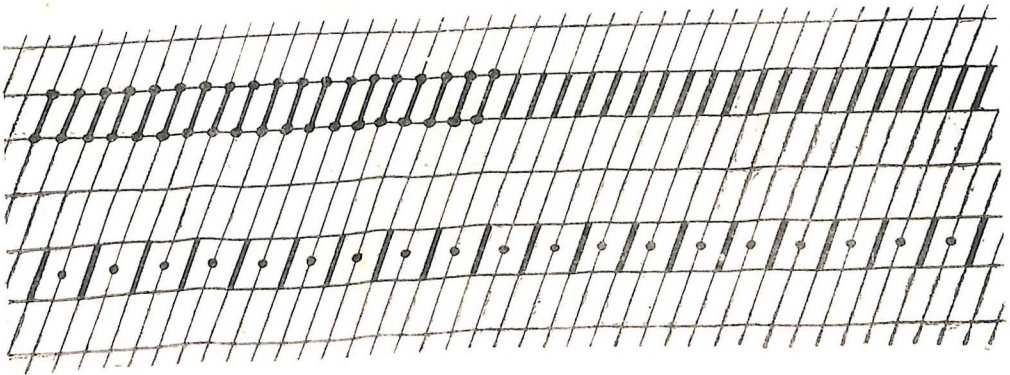
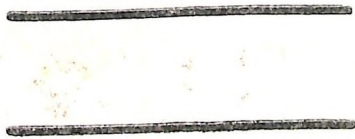
ТУУЛУ АЛТАЙДЫҢ
БИЧИКТЕР ЧЫГАРАР ИЗДАТЕЛЬСТВОЗЫ
г. Горно-Алтайск • 1962

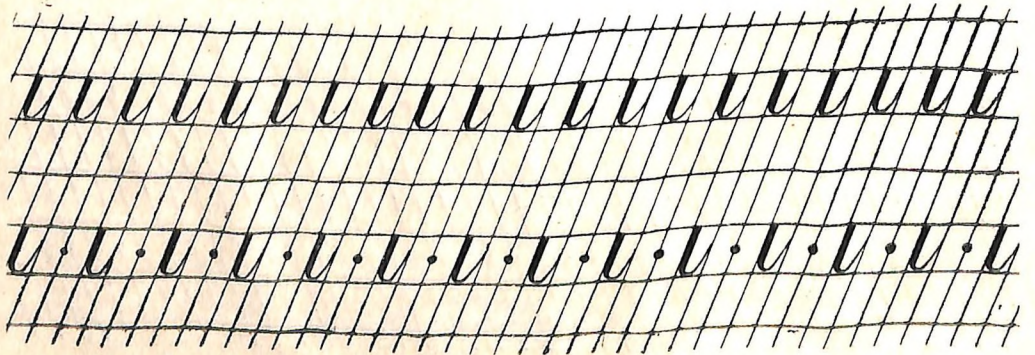
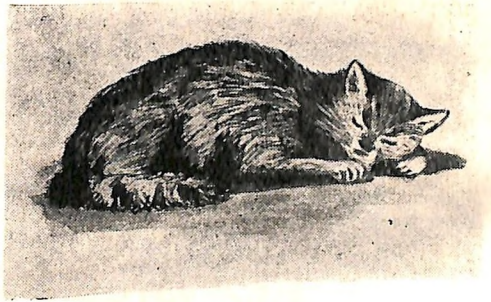
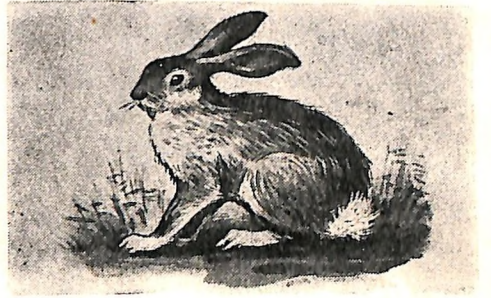
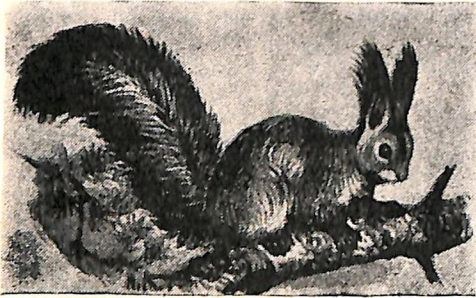
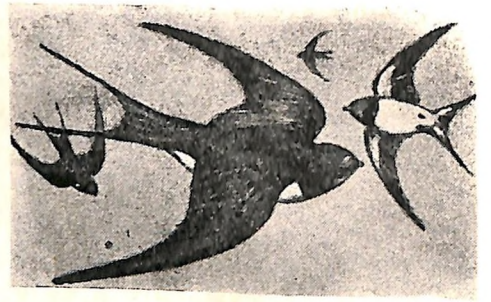
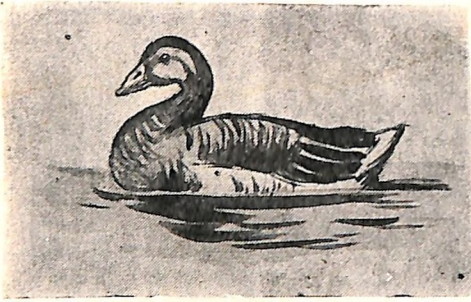
81.632.1 9701

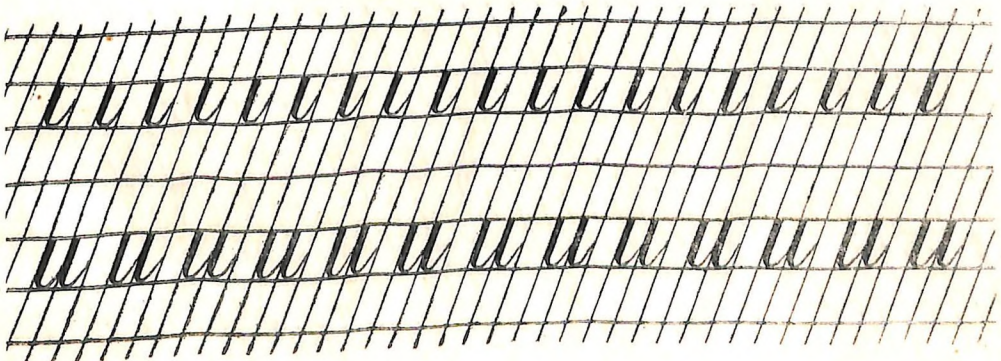
5243

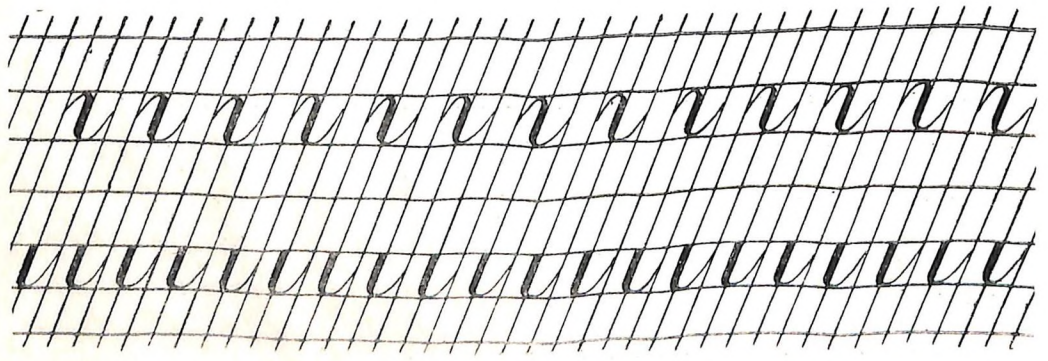


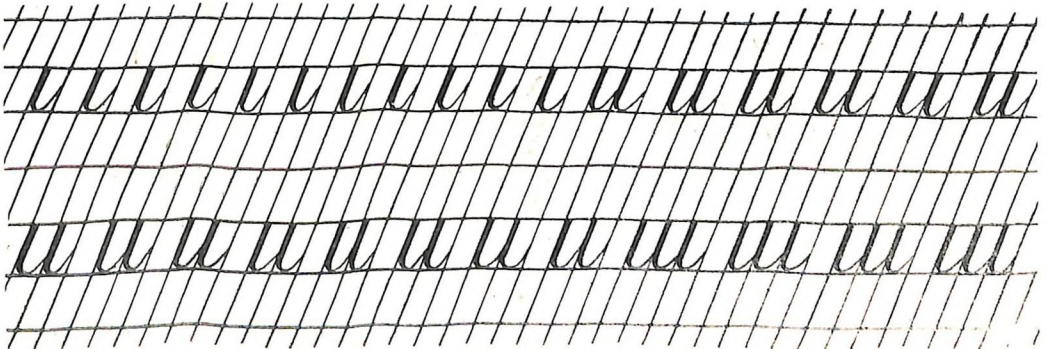
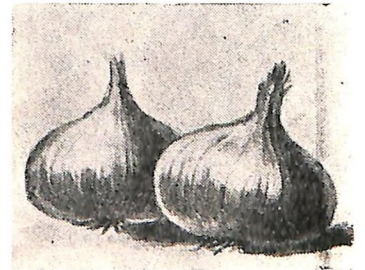
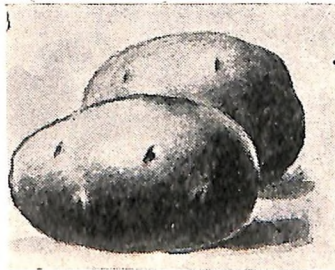
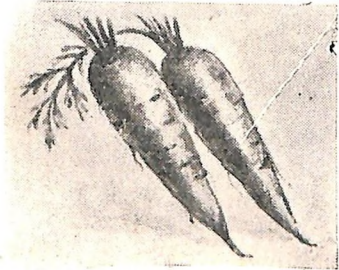
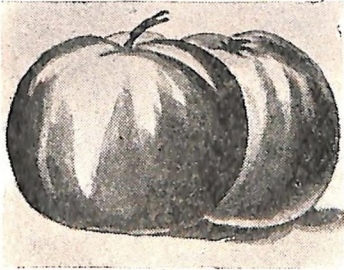


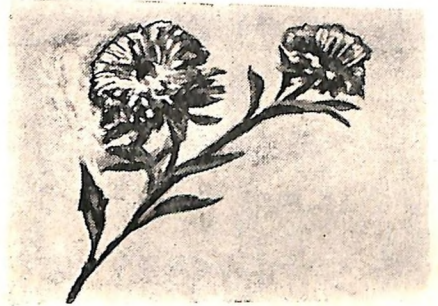




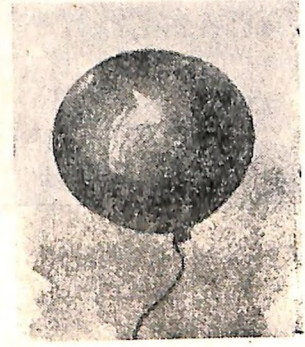
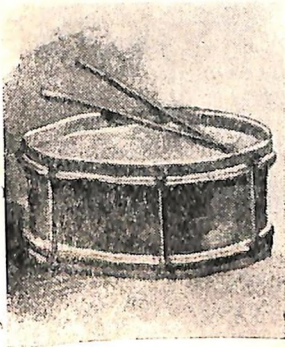
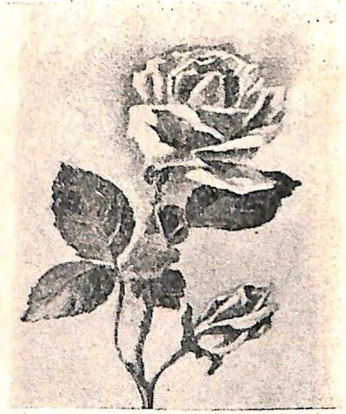
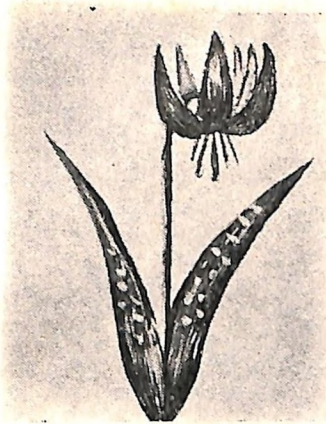




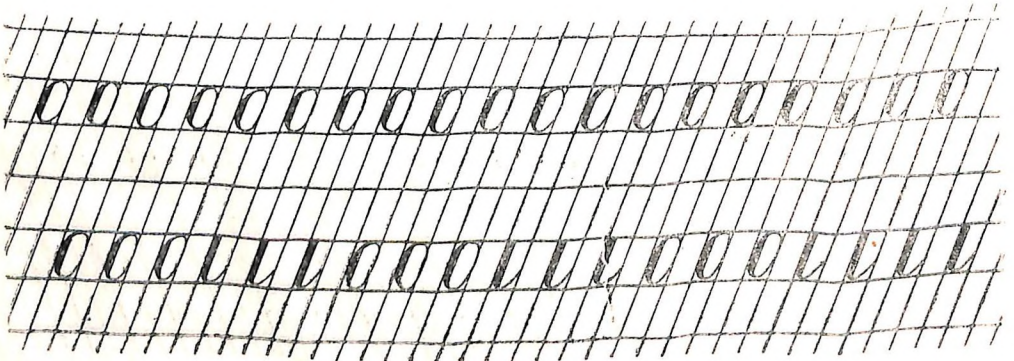


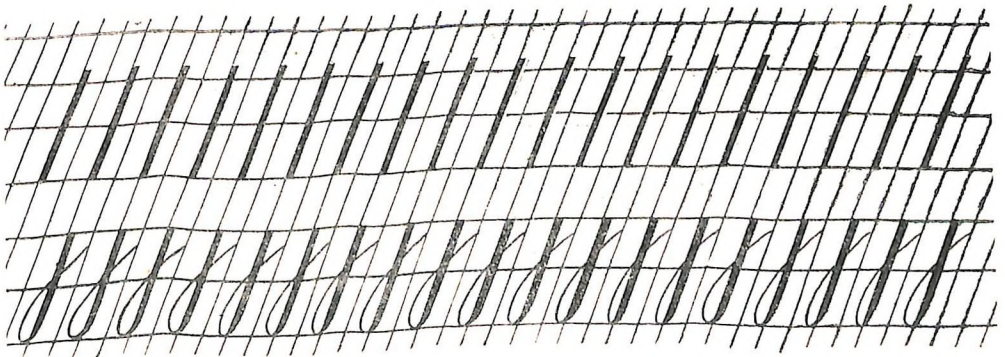


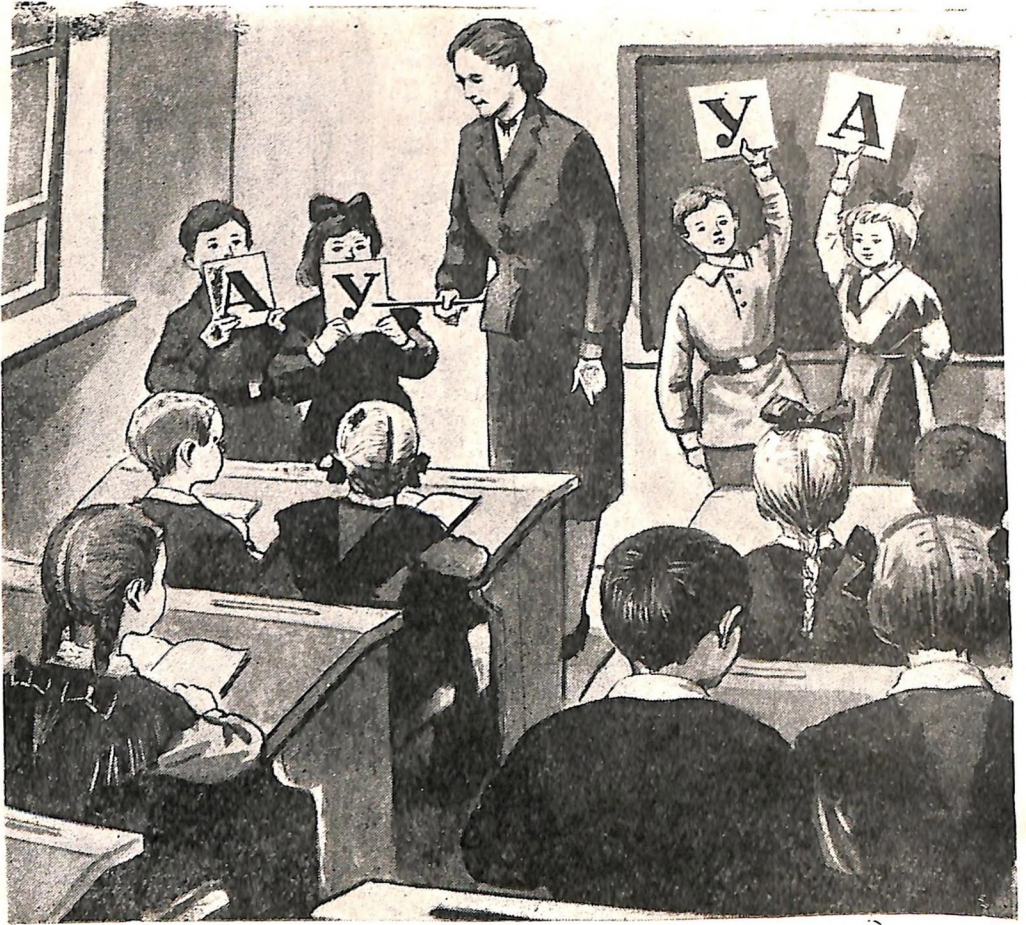
Handwriting practice on a grid background. The first row contains a series of slanted vertical lines. The second row contains a series of slanted vertical lines. The third row contains a series of slanted vertical lines. The fourth row contains a series of slanted vertical lines.



Handwriting practice on a grid background. The first row contains a series of connected loops, resembling the letter 'o' or 'c'. The second row contains a series of connected loops, resembling the letter 'l' or 'u'.







A-y a-y

y

y

A

a

a a a a a y y y y y y y y
ay ay ay ay ay ay ay

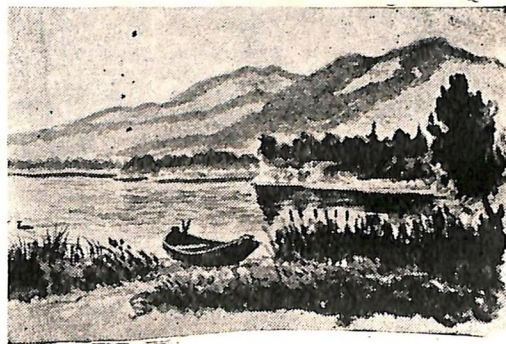
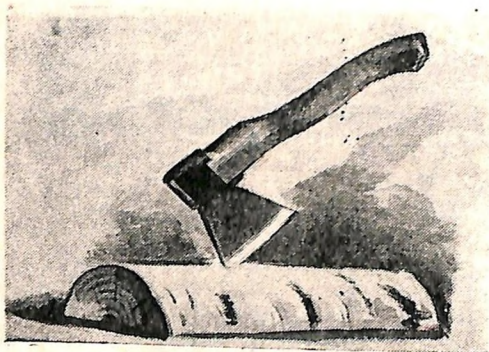
Лл



ас
ал

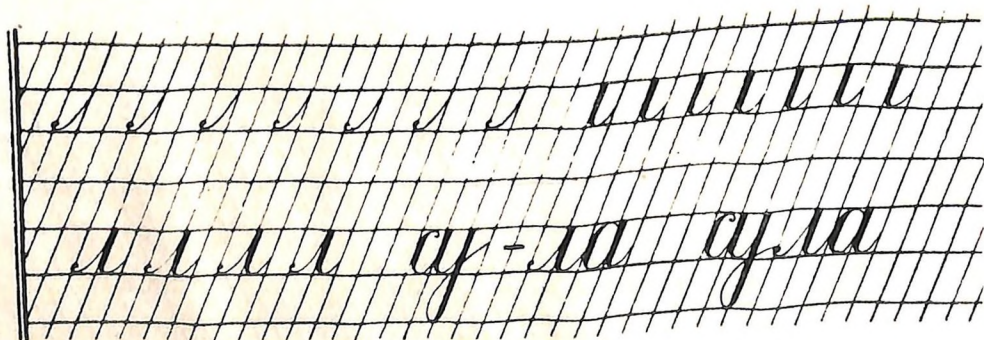
сас
сал

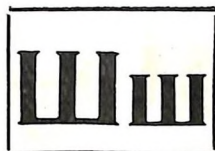
у-лу
су-ла



Л

л





аш

аш

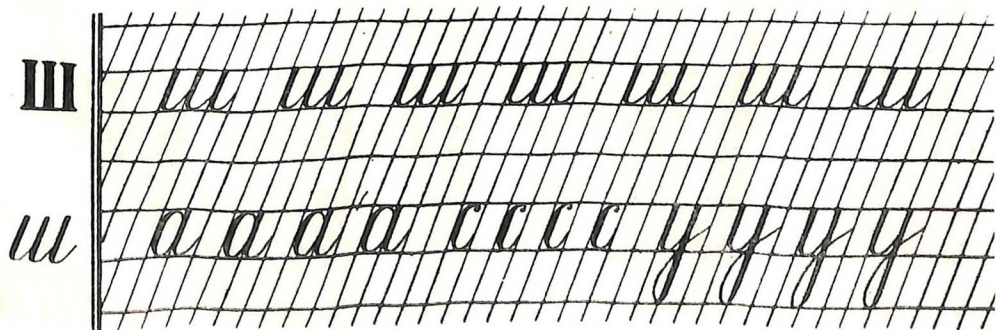
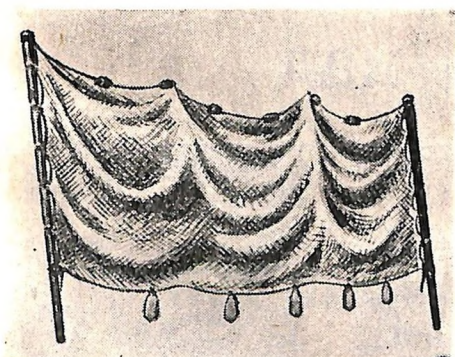
сас

ус

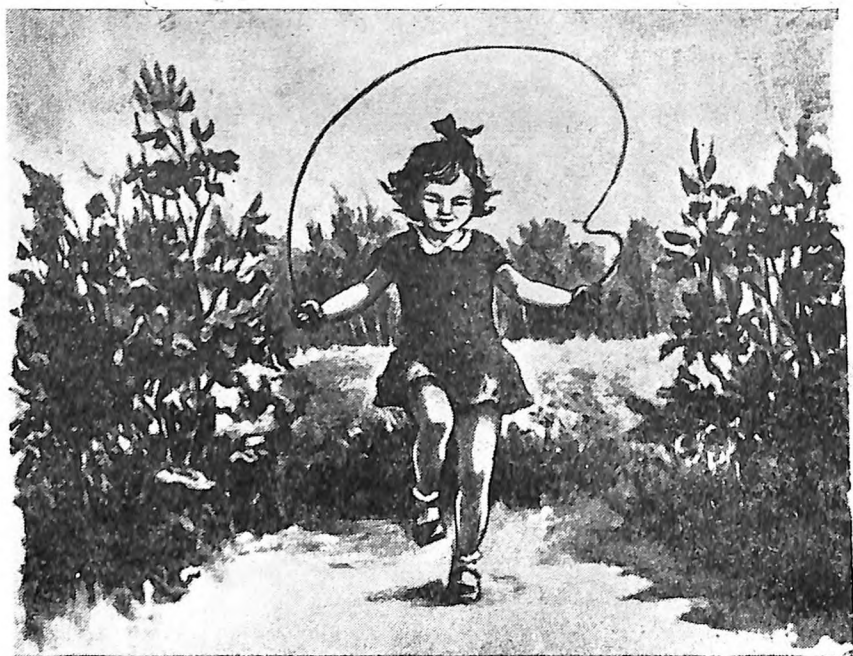
ал

сал

аш

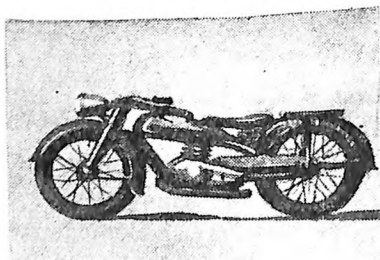


Мм



Ма-ша

Ма-ша	аш
Са-ша	мал



М м



мал

Ма - .. Са - ..

ус | ал | у-лус

сус | сал | су-ла

ша | шу | су | ма | ла | лу

М *м м м м м м м м*
мал мал мал мал



Рр

Шу-ра ра-ма

а-ру су-ра аш

у-ра су-ла ал



Лу-ша

Са-ра

р
р р р р р р р р р р р р р р р р



Ма-ша | ра-ма | Шу-ра
 Шу-ра | Лу-ша | Ма-ша
 У-ра, Шу-ра! У-ра! У-ра!

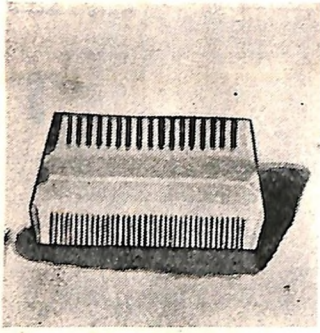


Лу ..



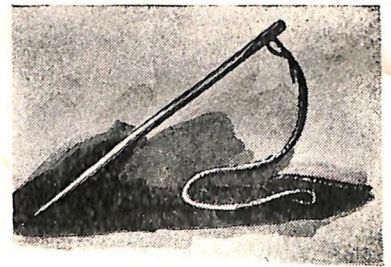
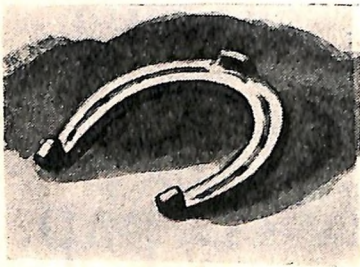
Шу ..



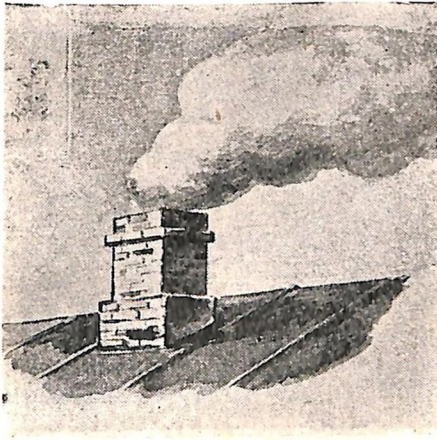


ту-ра | тар | таш | са-рас

Ту-ра ару.
Таш-ту суу.
Та-рал тут.



m m m m m ma-ja
mau mau mau-my



Ы

ЫШ

ТЫТ

ыш	са-ры	ы-рыс
аш	ма-лы	ту-ра
таш	та-ры	а-рыш

Ырыс,

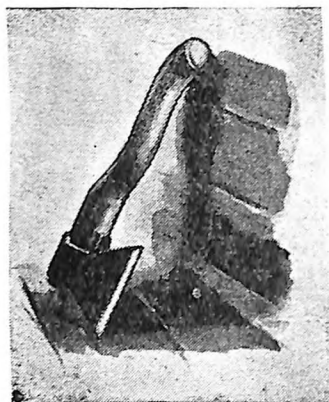


ал.

ра | ры | ру | ты | ту | са | сы | су

Ы *ЫЫЫЫЫ ИИИИИ ЫЫЫЫЫ*

ы *са-ры са-ры а-рыш*



мал-та



Ы-рыс

а-ры

ыш

та-ры

а-рыш

тыт

ту-ра

Мал туру.

Сары ат туру.

Аш ару.

Сарас сары.

Сара, шар-лар ал.





су-ра	су-рак
ка-ра	ка-ры
ал	ал-та
таш	таш-та
а-ры	а-рык
сал	са-лам

Та-ру, таш таш-та.
Шу-ра, кар-мак ал.



Кас ла куш.





ТОШ-ТО

ТОС

КОШ-ТО

КОС

ЫШ-ТУ

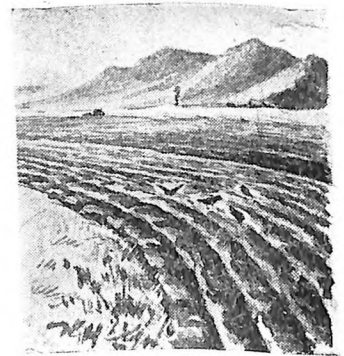
КАС

КЫШ-ТУ

КЫС

М а ш а

Су-ла – кас-ка кур-сак.
Ма-ша куш-ка су-ла у-рат.
Кас-ка су-ла у-рат.



Ом ..

са ...

кы ..

О

О

Омон, сула ур.



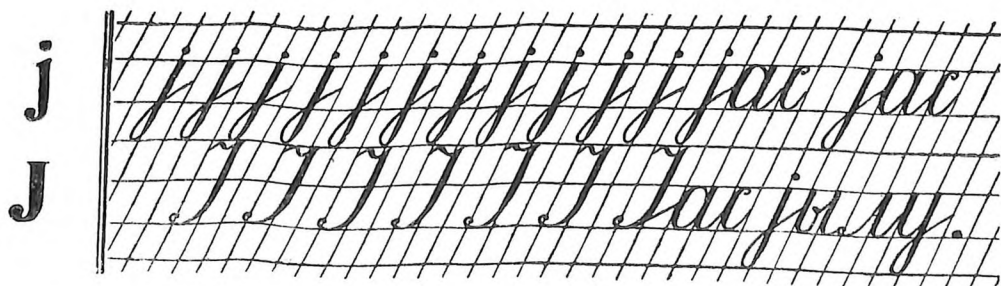
Jj

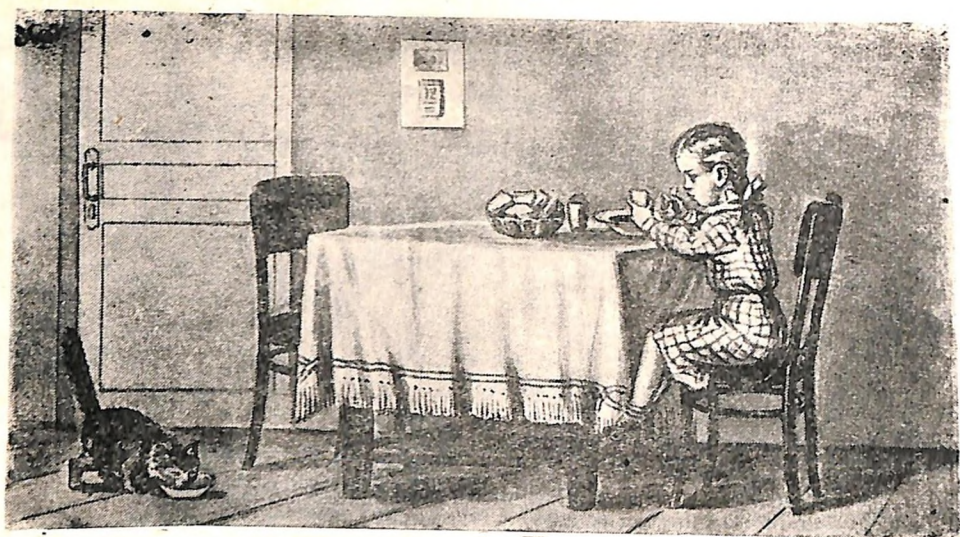
Ј а с.

Јас јакшы. Јас јылу.

јас	ја-ка	ја-рык
јат	ју-ра	ју-рук
јут	јы-лу	сар-ју
јол	ја-ма	јар-ма

а | у | о | ы





Калаш—ток курсак.

Лара, калаш ал.



јыл	ја-рат
јыт	ја-раш
јул	ја-рык
јал	ју-рук

Кару, јура.

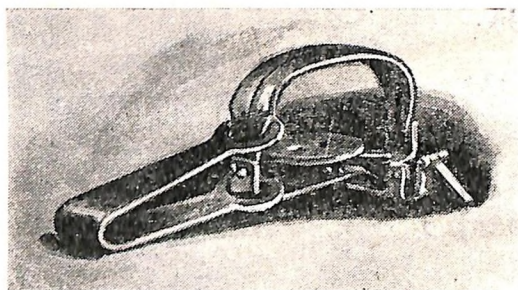
К | Ј | Ј | Ј | Ј | Ј | Ј | Ј |
 К | Кару, јурув јура.



Та-на, о-рын жуу.

о-рын	со-кы	са-мын
о-рон	са-кы	ја-рын

Урмат,



сал.

Анат тыт жыкты.





сен

те-ке

мен

те-ре

јер

те-рек

јес

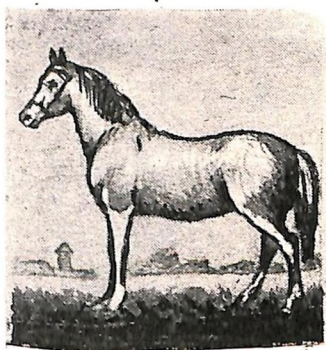
ке-рек

Кер ат ту-ру.

Ат јак-шы.

Ат-ка тус ал.

Тус ке-рек.



Ја-рат-та те-ке
ту-ру.

Те-ке тут.

Тыт јоон. Оныла
ту-ра, се-нек тут.



е

е е е е веле теке

е

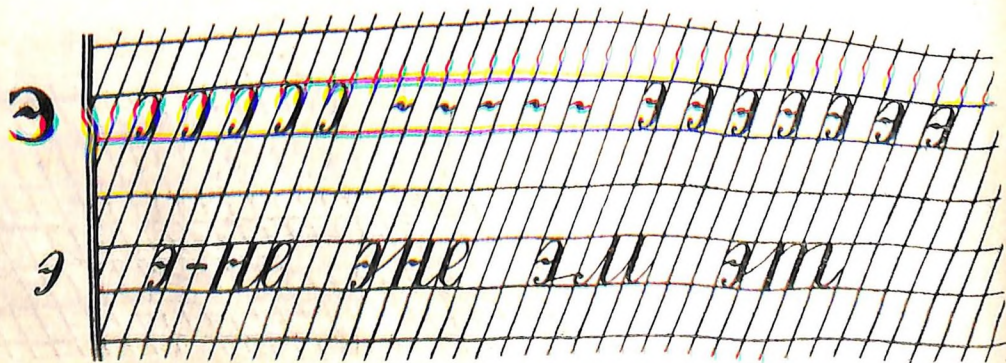
Јаан веле јакшы.

Әә



Ә-НЕ

ӘТ	ӘМ	ӘШ	ӘС
----	----	----	----



Э-НЕМ

Э-ЈЕМ

Э-КЕЛ

Э-МЕШ



КЕ-МЕ



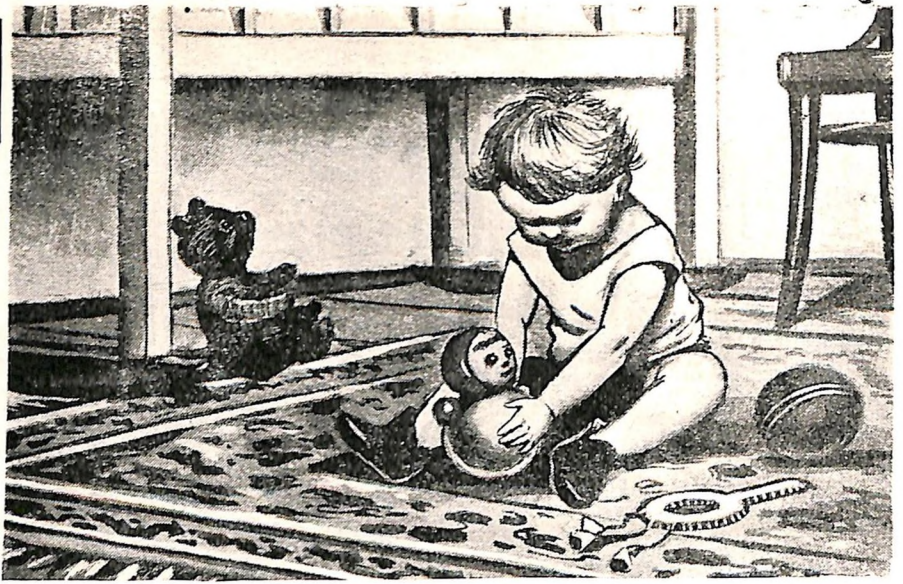
Сен эр-тен эр-те кел.
 Эр-тен э-нем ке-лер.
 Эје, эт каар.
 Эреш, эм экел.
 Эм ке-рек.



ЭМ	те	је	эр	ке
ор	то	ја	на	ме
от	ко	јы	не	мо

*Э-кел экел э-н
 Тарыш, тус экел.*

Бб



бек-те
ба-ка
бу-ка

ба-ла
ба-лык
ка-бак

баш-та
быш-так
бас-кыш

Эрмеш бу-ка ка-бы-рат.
Абыл тор-бок ка-бы-рат.
Борбон арба сокты.
Саста бака бар.

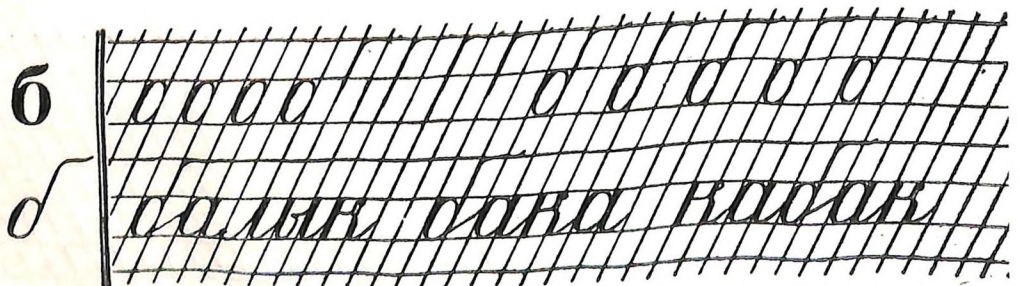
Амыр

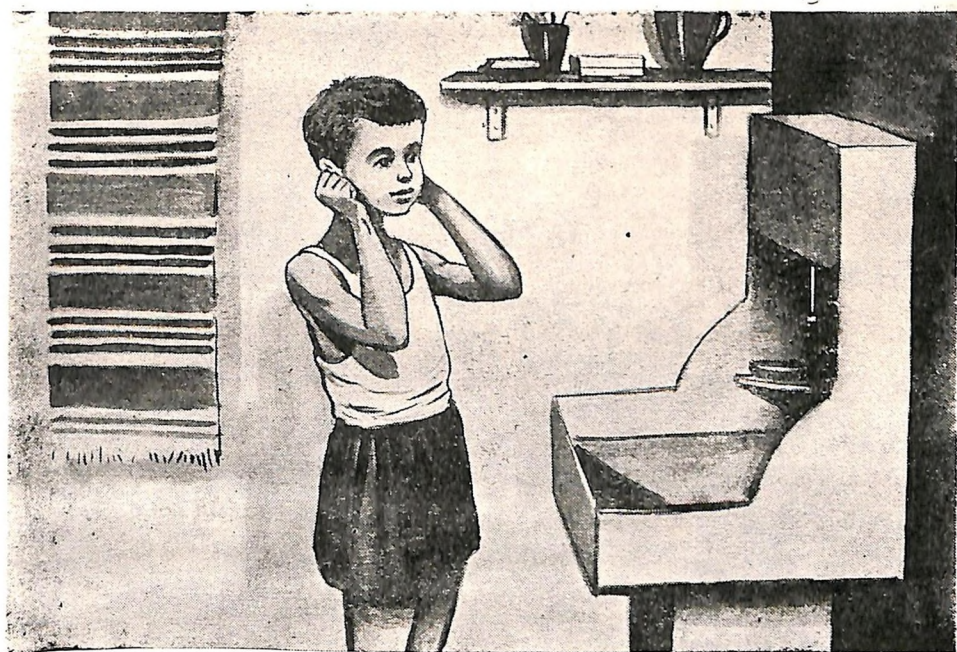


тут-кан.



ба-ка





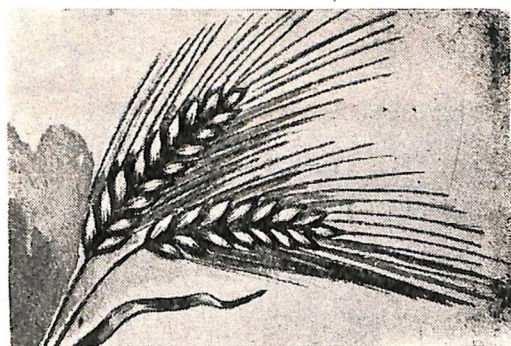
ба-ла	ка-бак	ка-бы-ру
а-ру	ку-лак	бе-ле-те

Башты ару тут.

Тарак экел.

Башты јун, тара.

Арба—јакшы аш.



те | ке | је | ју | јо | ру



Ии



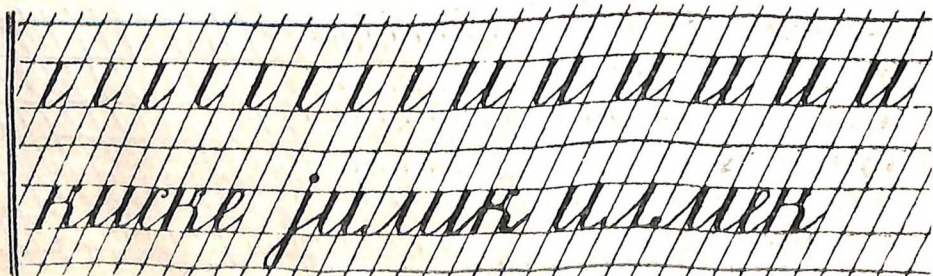
Ира ла энем.
Шу-ра ла Ка-ру.

Бала.

Бисте бала бар. Энем иште. Эјем
иште. Бис ба-ла-ны а-ла-рыс.

кел-бе	би-је-ле	сес-кир
ис-те	је-ти-ре	јин-ји
.. ле	би ..	. ра
.. те	Э-лик ра

И



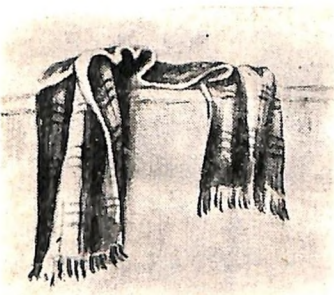
тиш
тил
бил
бел

иш-те
иш-тен
ил-мек
ил-мек-тер

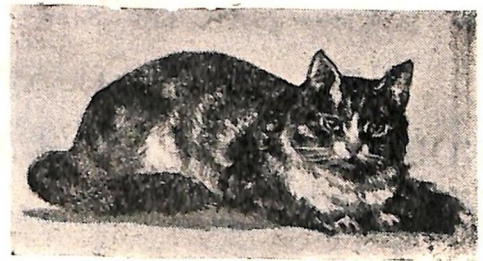
је-ти
э-лик
э-мик
э-ки

ји-лик
јит-ке
те-мир
кир-бик

Тишти ару тут.
Тиш артабас.
Тиш сыстабас.
Тиш бек болор.



Бу не?



Бу не?

И

и



Öö



өр-кө



мөш

сөс
көс
көр

Тон көк-тө.
Сен көк-төн.
Өмө, көөш јун.

төс-төк
төс-төк-төр
көөш

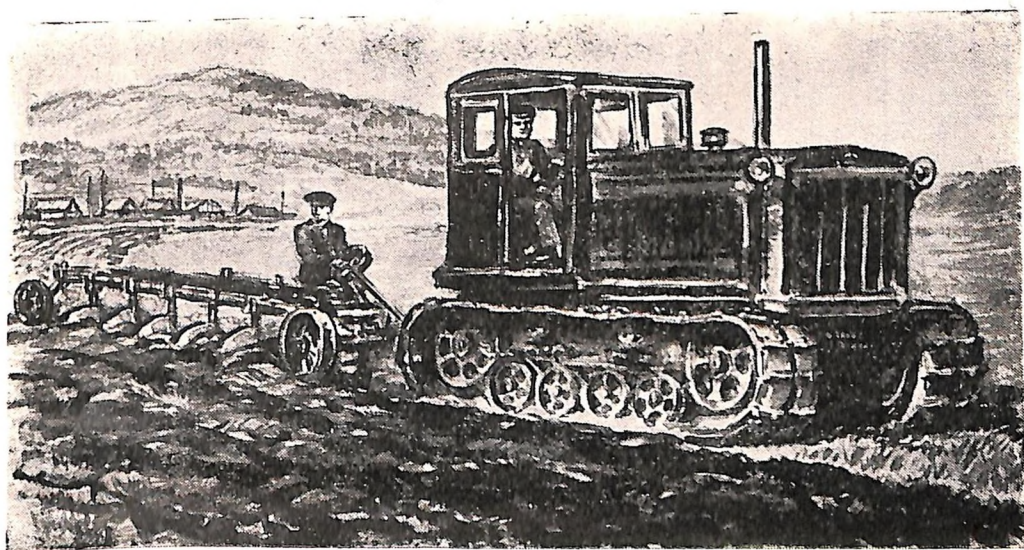
Төө.

Төө—јакшы мал. Ол кош тартат. Оныла улус јорукка барат.

Төө—бөкө мал.
Бисте төө бар.



ö | ö ö ö ö ö мөш мөш
ө | Мөш-көкө мал.



сас	сös-төр	кö-бö-лök
сös	тö-мөн	кö-лöt-кö

Трактор.

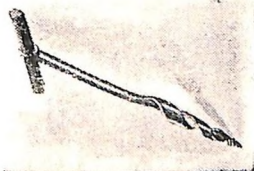
Бисте трактор бар. Ол төстөктө кыра тартат. Атка көрө, ол бөкө. Трактор элбек кыра тартат.

Тарал



јип јат.

Уста



бар.

ö | ö ö ö ö ö ö ö ö
 ö | ö-јакшы бала.

Дд



о-ду	ја-дык	сым-да	а-да-ру
ка-ду	ја-рыш	тал-да	а-ја-ру
бо-до	Ка-дын	сал-да	у-да-ба

Адам кирее алды.

Адабас ла Барабаш одын кести.

Данила одын жарды.

Кабу одын экелди.

од. кам .. ка .. бө ..

ад. сым .. са .. өс ..

Д
д

Даныл-жаран суу.



кан-дык	сал-да	јыл-дыс	са-ду
бу-дак	мал-та	кен-дир	ка-ду

Тыт.

Кырда тыт-тар өсти. Улус тыт-тар жыкты. Оны тарт-ты. Жаан туралар тут-ты. Эмди ол тураларда улус јадар.

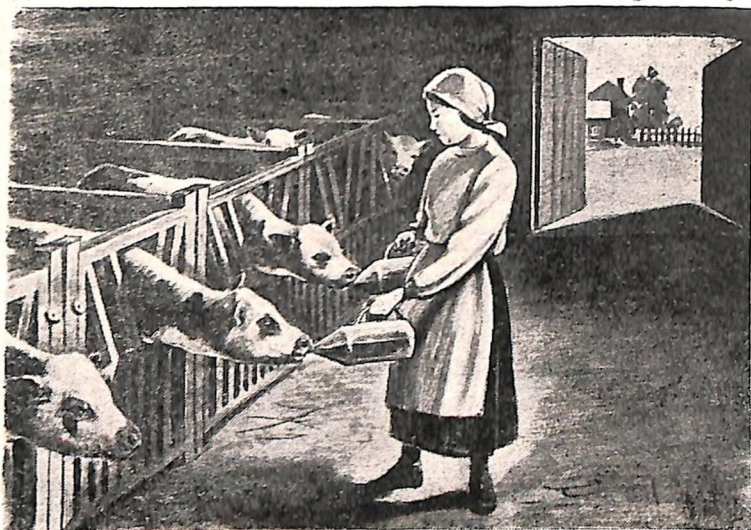
Кандык.

Аркада кандык өскөн.
Балдар оны кастылар.
Кандык амтанду эмтир.



Н *Н Н Н Н Н Н Н Н*
Нана, кан-дык, нас.

З з



ку-зук	тоо-зын	а-зык	бо-зом-до
ка-зык	та-зыл	а-зым	ке-зик-те
ка-зан	кы-зыл	э-зен	та-зыл-ду
ка-зыр	ту-зак	э-зин	ти-зе-де

Бозулар.

Базымаш бозулар азырады. Бозулар ток азырал жиди.

Бозулар кышкыда ару, жылу жерде турат. Бозулар семис.

бо.. .зык ту.. ка..
 ја .. .зун ти.. ке..

З | з з з з з туза туза
 з | Жылу эзин сокты.



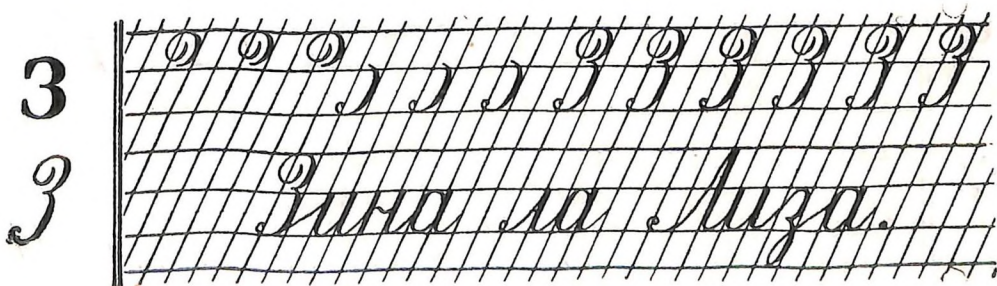
Роза, кискени тут!

Кузук тузалу. | ө-зөк | көз-нөк | ка-зан
 Кулузын узун. | ө-зөр | кы-зыл | ту-зак

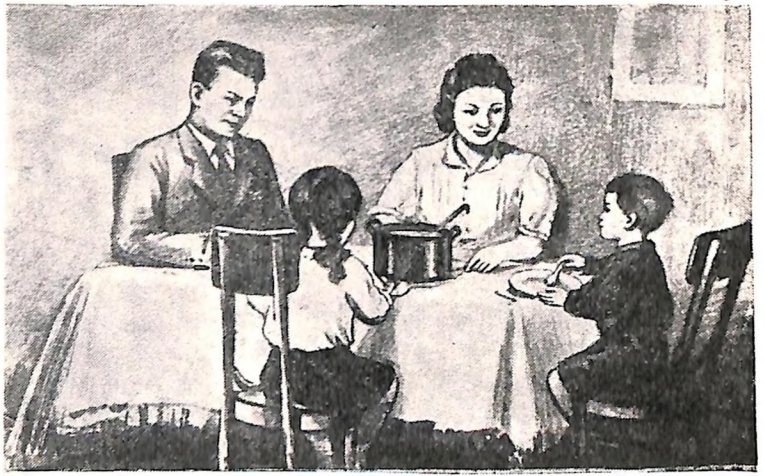
Тузак.

Бис ис көрдис. Адам тузак салды.
 Ол тузакка сарас кирди. Сарас жаан
 эмтир.

.зен та.ыл кы.ыл кө.нөк
 .зун ка.ан ко.ур ту.ак



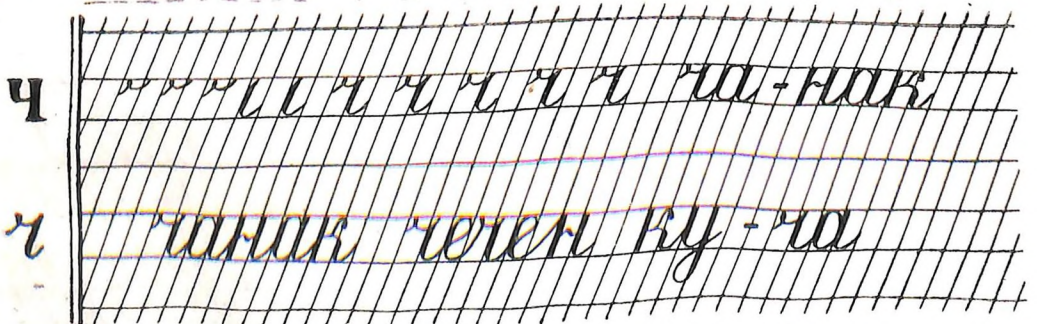
Чч



ча-на	чач	Чаначы уул.	ку-ча
ча-нак	кач	Чанакту кыс.	чөл-дө
ча-чак	кеч	Чакыда ат.	куш-каш

Бисте курут бар. Курут жакшы.
 Бисте көчө лө калаш бар.
 — Чанчы, көчө ич. Көчө амтанду.

мыл... ..чөк че ...
 чамчак чы...





че-чек	че-рет	кө-чө	час
че-ден	че-бер	тө-бө	кас
бас	өт	ас	
ба-зыт	ө-дөр	а-зар	

Киске ле чычкан.

— Тамара, сен — чычкан.

— Сен, Дина, — киске.

— Киске, чычканды тут!

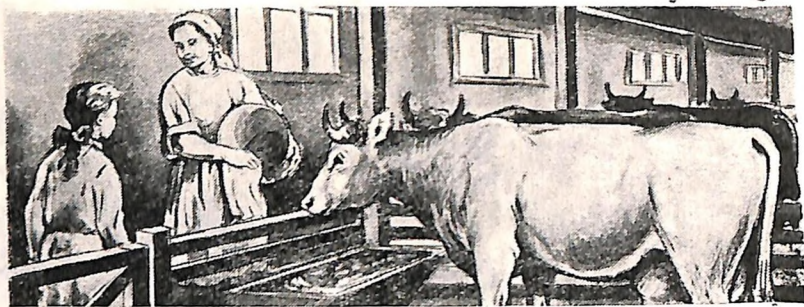
— Дина, Тамараны тут!

Киске чычканды тудат.

Дина Тамараны тудат.



Йй



кой	кой-лор	кай-мак
уй	уй-лар	бай-рам

Койон.

Кышкыда койон ак болор. Ак койон аралда жадат.



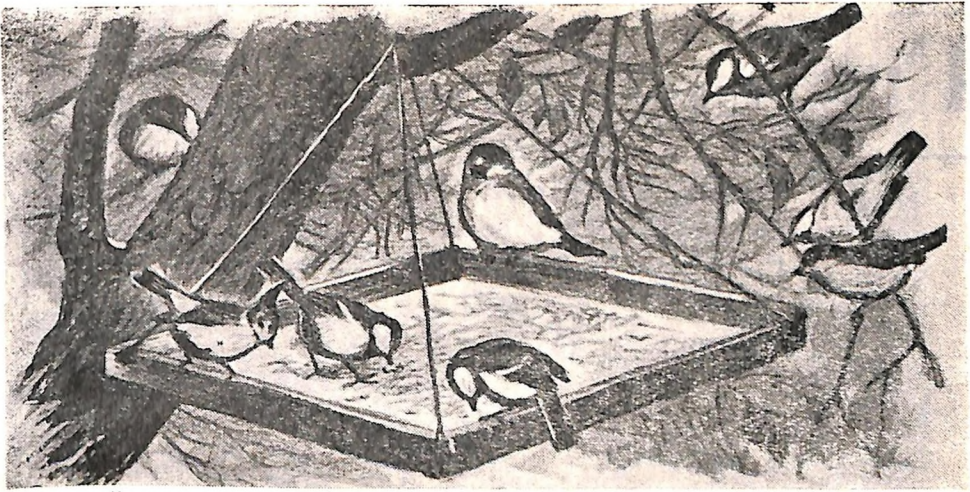
Санай, кой айдаш.	Кайчы экел.
Койды кийдир.	Кой кайчыла.

кай.. жай... ..йик

й

й

ййй кой уй айу
Жалай, койон тут.



ко-йон	айу	ой-дык	а-йак
ка-йык	уйа	та-йак	а-йыл
ку-йак	жай	ку-йак	о-йык

Кыш.

Кыш келди. Сооктор башталды.
Көзнөктө журуктар журалды. Уулчактар
карла ойноды.

Айабас ла Зина кучыйактар азырады.
Кучыйактар тойу болды.

ча | чу | ба | бу | да | де | ой | ый

Б | Ш | а | а | б | б | д | д | о | о | ы | ы

Ъ | Ъ | о | р | и | ш | т | е | б | а | р | а | б | а | н | б | а | р .

Гг

а-гын

а-гаш

а-гас

жыр-гал

кур-гак

сыр-га

кар-гаа

тай-га

бул-га

кой-го



и-дир-ген

кы-зыл-гат

со-го-но

бо-зо-го

чөй-гөн

чы-гым

ал-гый

сы-гын

Карагай.

Карагай кургак жерде өзөт. Карагай бийик, коо болор. Карагай тузалу.

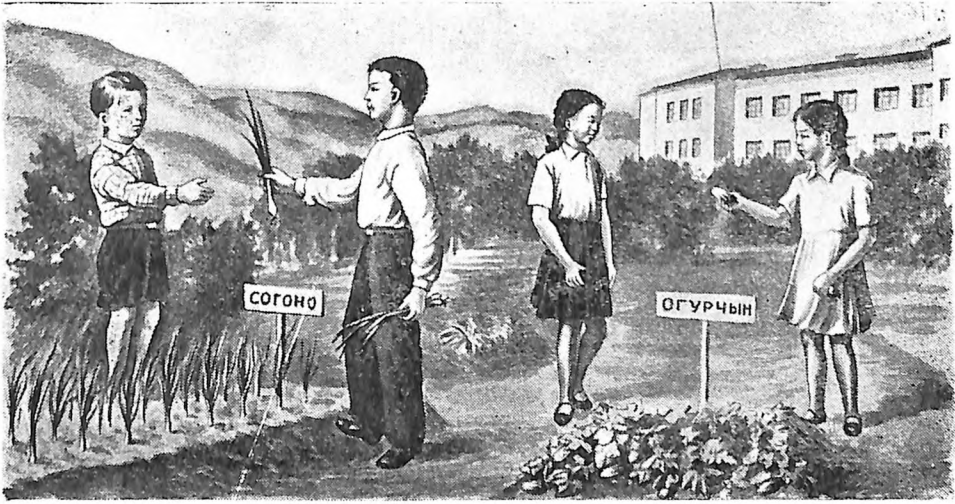
Жайгыда.

Жай башталды. Аркада жиилектер бышты. Анда кызылгат бар. Балдар жиилек терерге бардылар.

Г

г





о-го-род	со-го-но	чы-гым
ку-ра-ган	ја-да-ган	ур-ган
ка-ры-ган	ја-за-ган	бу-гул

Баганда согоно бар.
 — Ме, Гриша, согоно.
 Торкодо огурчын бар.
 — Ме, Маша, огурчын.

Јадаган аш.

Јадаган аш бышты. Аш јакшы болды.
 Бис аш кезерге бардыбыс. Ма-ши-на-га
 эки ат јекти. Сырга машинага отурды.
 Аш кести. Сырга јакшы иштеди.

Г | Г | Г | Гриша | Гриша
 Г | Гришада согоно.



сү-ме		үл-гү		түл-кү		тү-зе
сү-ме-лү		үл-гү-лү		түл-кү-ни		тү-зет

Јаана.

Јүстүкте ле Ёренчиде јаана бар.

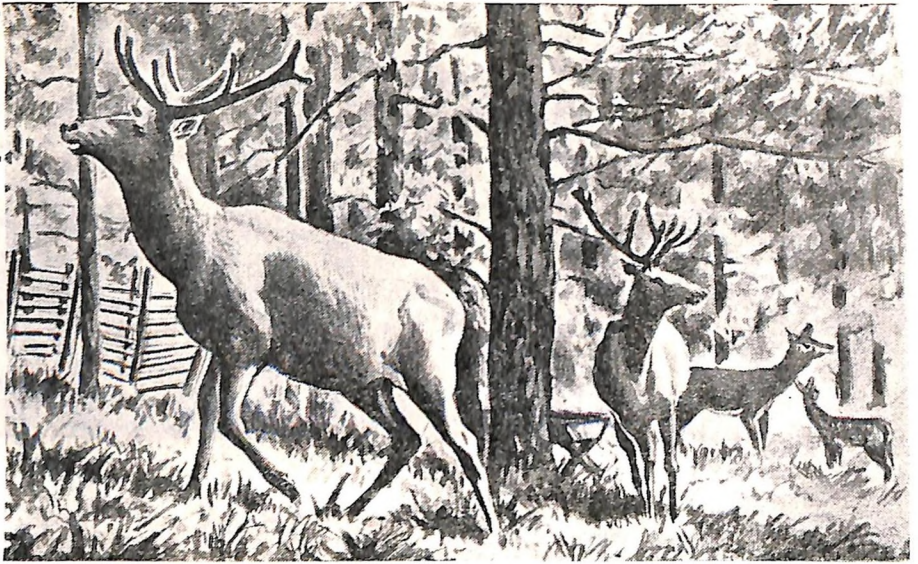
Јааназы ологго јараш јурукту бичик берди.
Ол бичикте чөрчөктөр бар. Балдар сүүндилер.



Энемде машина бар.

Ол машинала көктөнөт.



Н

ан	жан	жа-ны	кү-рен
тан	ан-чы	ма-ныр	ман-дай
тан-дак	тү-ней	чан-кыр	
көн-дөй	тан-дай	чон-чой	

Бистинг школ.

Бистинг школ жаан. Школдо огород ло сад бар. Огородто өзүмдер өзөт. Садты бойыбыс отургустыс.

Конус.

Шаңкы ла Манкаш конус көрдилер. Кандый жаан конус! Конуста сагал бар. Ондо табаштар бар.

**Н****н**

јаг	те-нис	јаг-мыр
тон	ко-нус	чан-кыр
тыг	тан-ма	кү-рен
өнг	көнг-дөй	те-рен

Тийиндер.

Тийиндер агаш аразында жүрген.

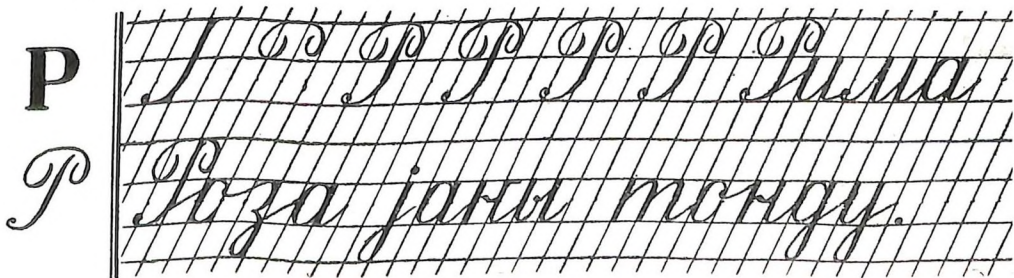
Олор будактан будакка калыды.

Тийиндер кузук жуудылар. Кузукты көнгдөйгө салдылар.

Тийинниг түги жымжак. Тийинниг куйругы жараш.



ти-йи .	ма .-дай	је-. ү
те-ре .	та .-дай	ја-. ы





те-нис		је-нү		са-ныс-кан
те-нис-тер		је-нү-лү		са-ныс-кан-дар

Бистинг кичинек балдар.

Бу бистинг тура. Тураныг јанында сад.

Анда бистинг кичинек балдар. Бис олардо болдыс. Лида оларго наадай берди. Базым турачак берди. Лиза айучак берди. Бистинг кичинек балдар сүүндилер.

төт төтөс јенү
Бистинг балдар.



то-жу-ла	ка-жа-ган	ту-жак
ба-жа-лык	ка-жа-ган-дар	ту-зак
кө-жө-гө	кө-жө-гө-лөр	ма-жак

Уроктор.

Кымый ла Жаңар — үренчиктер.
 Олордын адазы үредүчи болды. Энези
 база иште.

Энгирде балдар урокторын белетеди.
 Адазы журнал кычырды.

— Кымый, бичи! | — Жаңар, бичи.
 — Бичидим, ада. | — Бичидим, ада.

Кымый ла Жаңар ижин јакшы бүдүрди.





Пп

кеп	Кереп суула келет.	ас-пак
кып	Ке-реп-тер суула келет.	ас-пан
сап	Чак-пын-ду, суу агат.	топ-чы
жан	Ману чаап тутты.	теп-киш

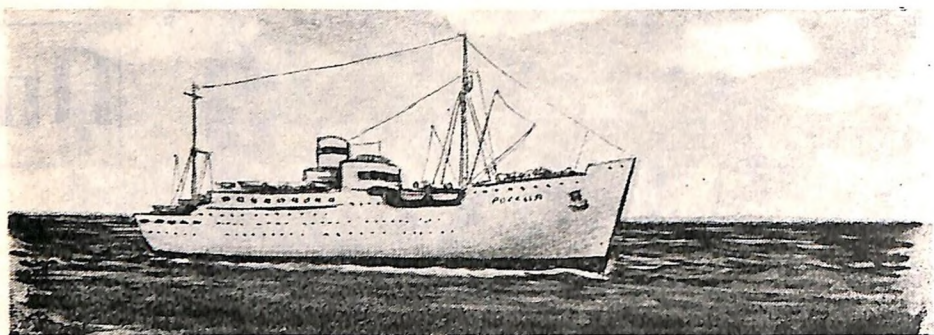
Күкүрт.

Жай изү болды. Балдар мешкелеп бардылар. Удабай күкүрт башталды. Жалкын жалт этти. Тенери күркүреди. Ургун жааш жаады. Балдар жапашта отурдылар.

Жааш өтти. Балдар жапаштан чыктылар. Тенериде солоңы бар эмтир. Балдар сүүндилер.

П
п

Кереп кып кеп



тап-чы	ке-реп	чап-тык	эп-тү
топ-чы	ке-рек	чак-пын	эп-чил

Пионерлер.

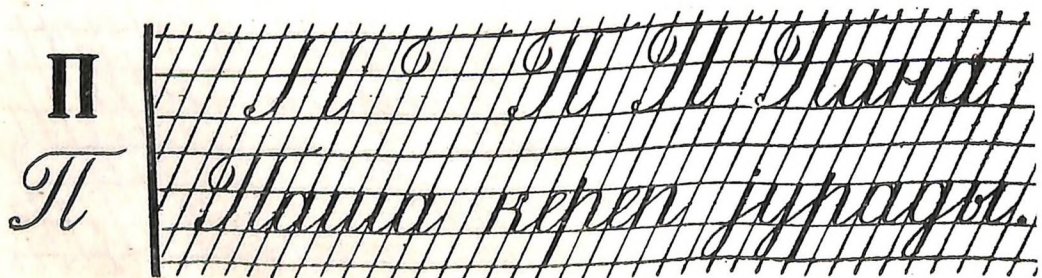


Паша ла Чейнеш — пионерлер. Олор кичеенип үрендилер. Экилези ап-ару, чеп-чек жүрет.

Школдо балдар эптү, нак болдылар. Көп балдар пионерлер болорго кичеенет.

Школыбыста пионерлер көптөп јат.

ја. аш	кү.	. ө-түк	теп
те. киш	ка .	кө.-тө	кеп





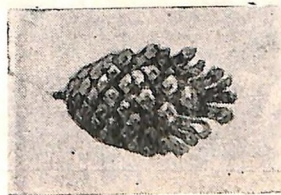
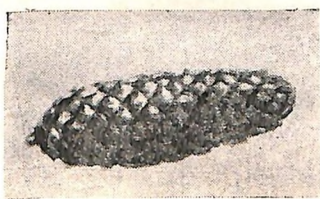
Пионерлер болушты.

Пионерлер жайгыда жаан улуска көп болуш жетирди. Олор огородто, жалаңда иштедилер. Огородтын от өлөңдөрүн жулуп салдылар. Өлөң жуурга болуштылар. Агаштын чочогойлорун жуудылар. Карагайдын ла чибинин чочогойлорун көп жууп алдылар.

Чочогойлор.

Чиби өскөн. Чибиде чочогойлор бар. Бу чибинин чочогойы.

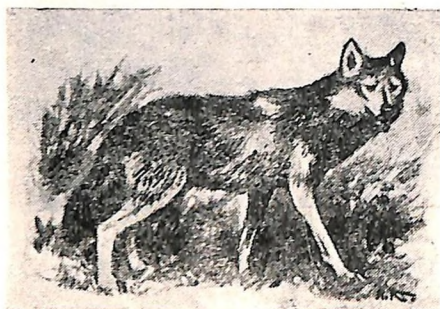
Карагай өскөн. Карагайда чочогойлор. Бу карагайдын чочогойы.



Е
 Е
 Елена үрүн береди.

Јерлик андар.

Бөрүлер ле айулар агаш аразында жүрүп
јат. Олор јерлик андар.
Түлкү—база јерлик ан.



Бөрү.

Кыш. Соок. Карануй. Тайгыл үрет. Таадак
айылынан чыкты. Көрзө—кажаганнын јанында
бөрү. Таадак кыйгырды. Бөрү мантай берди.

Азыранты тындулар.

Аттар ла уйлар—азыранты тындулар.
Эчки—база азыранты тынду.

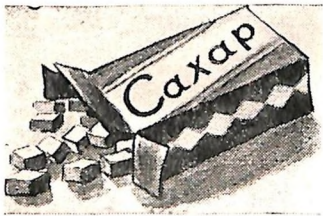


Бу кандый тындулар?





КОЛ-ХОЗ	хор	па-ро-ход	хло-пок
КОЛ-ХОЗ-ТОР	са-хар	па-ро-ход-тор	хло-пок-тон



Бисте сахар бар. Сахар ак
 өңдү, тату болот. Бис чайды
 сахарлу ичип жадыбыс.

Бистинг колхоз.

Бис Калининниң адыла адалган колхозто
 жадырыс. Колхозто улус көп, јер элбек. Бистинг
 колхоз бай. Јаан сад бар. Уйлар, койлор ло
 аттар көп. Үренчиктер жаңы школдо үренет.
 Школдо интернат бар. Анда үренчиктер јадат.
 Колхозто эмди жаңы клуб тудулган.

Х | а а с с х х х х х х
 х | Бистинг колхоз сай.



кол-хоз-ко	са-хар	За-хар	Ха-ри-тон
кол-хоз-то	са-хар-лу	За-хар-да	Ха-ри-тон-до

Яңы тура.

Бу яңы тура. Ол бийик, бийик.

Бу тура үч этаж.

Бу туранын янында агаштар өзүп јат. Олор-дын ортозында јүзүн-јүүр чечектер.

Чечектерди Захар, Харитон ло Паша отургускан. Захар экинчи этажта јадыры. Харитон үчинчи этажта. Захардын ла Харитоннын адалары колхозто иштеп јат.

са-. ар

кол-.оз

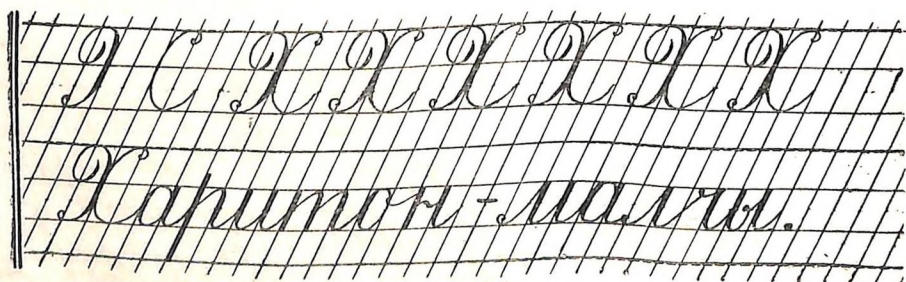
За-. ар

са-. ар-лу

кол-.оз-чы

За-. ар-да

Х
Х





В В

за-вод	сов-хоз	Вол-га	ва-гон
за-вод-тор	сов-хоз-тор	Во-ва	ва-гон-дор

Завод.

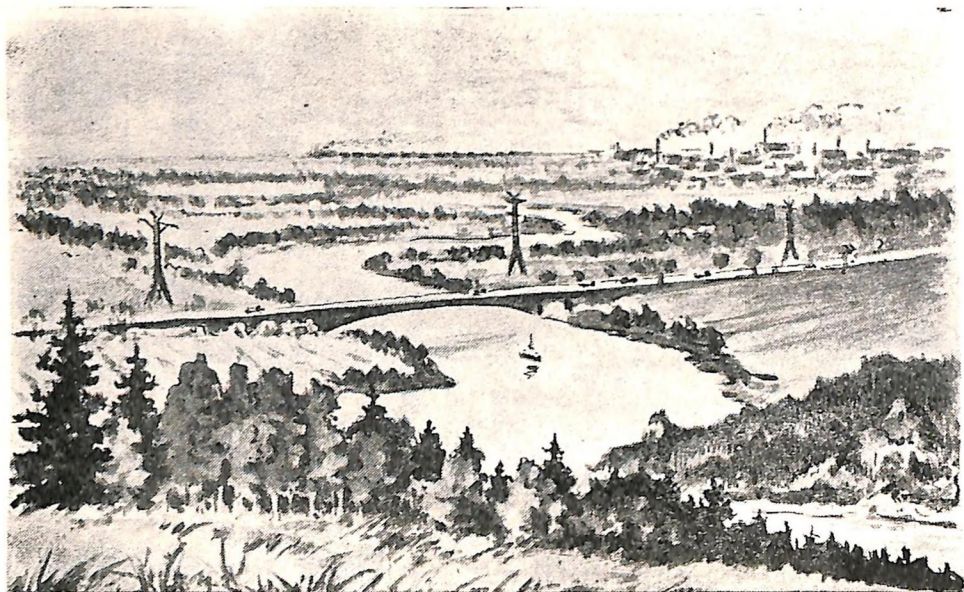
Эртен тура күүлеген табыш угулды. Ишмекчилер заводко барды. Завод тракторлор эдип жат.

Бистинг звено.

Бистинг школдо пионерлер көп. Пионерлер звенолорго бөлинген. Бистинг звенодо он пионер.

Бистинг вожатый—Миша. Бис ончобыс жакшы үренип жадыс.





выс-тав-ка	во-жа-тый	зве-но
выс-тав-ка-га	во-жа-тый-лар	зве-но-лор

Бистин Төрөлис.

Бисте заводтор көп. Заводтордо машиналар бар.

Бисте колхозтор бар. Колхозтордо кыралар, өлөн чабар жерлер, садтар көп.

Колхозтордо уур иштерди машиналар бүдүрет.

Jaан сууларла, каналдарла пароходтор жүрет.

Бистин албаты амыр-энчү учун тартыжат.

Бистин Төрөлис жакшы!

В | Ш О О О О В В Вова
 В | Вова врачка барды.



Яя

Я-ша		я-бло-ко		Зо-я		я-бло-ня		Ма-ня
яс-ля		я-бло-ко-лор		Ра-я		я-бло-ня-лар		ды-ня

Яша, Зоя ла Рая яблонялар отургустылар.
Зоя ла Рая яблоняларды экелип турган. Яша оморды отургускан, сугарган.



Митя, Витя, Костя,
Аня ла Лайкаш мячик ойнодылар. Омордо жаңы мячик бар. Омор мячикти јилбиркеп ойноды. Ончолоры сүреен сүүндилер.

Я		яяяяя		яяяяя
я		Рая		яблоко јиди.



О-ля	Бо-ря	Та-ня	На-дя	Ка-тя
А-ля	Ко-ля	То-ня	Ли-да	Пе-тя

Колхозтың яслязы.

Катя кичинек болгон. Энези оны ясляга экелип туратан. Анда Ваня ла Нина, Наташа ла Витя. Балдар анда ойнойтон. Олордо ойынчыктар көп: койонок, турачак, мячик. Балдар садта жүрген. Олорго сүүнчилү болгон.

Петя.

Петя шүүн алды. Ол сууга барды. Шүүнин сууга салды. Петя кичинек. Ол алты жашту. Шүүнин ычкынып ийди. Агазы десе шүүнди тудуп алды.

Я | Я Я Я | | | | | Я Я Я Я |
 Я | Катя Витя Ваня |



Юю

Ю-ра ла Ю-ля кычырып јат.

Ю-ра	— Ю-ра, јура!	— Ю-ля, кычыр!
Ю-ля	— Мен јурап јадым.	— Мен кычырдым.

Юра ла Юля.

Юра ла Юля урок
уренди. Кичинек Коля
ойноды.

Балдар урокторын
уренип алды.

Юра столго отурды.

Ол киске ле текечек
керегинде үлгер кы-
чырды. Юля ла Коля
ол үлгерди укты.

Чалкан.

Јас келди.

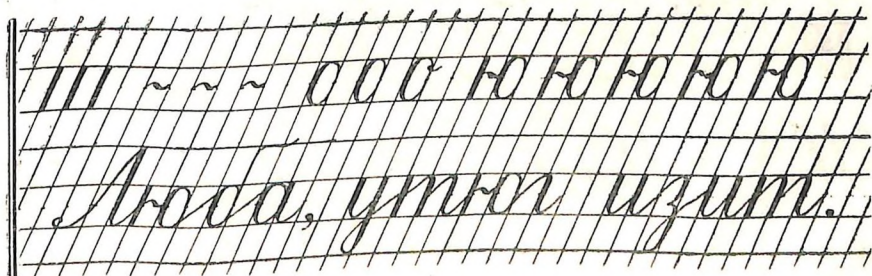
Балдар огородто иш-
теди. Люба ла Нюра
чалкан отургускан. Чал-
канды олор одогон.

Чалкан јаан өскөн.

Күскиде олор чалкан-
ды јуунадып алган.

Ю

ю





Ёё

ёж	ёл-ка	лёт-чик	Лю-ба
ёж-тор	свёк-ла	лёт-чик-тер	Ню-ра

Ёж.

Катя школго ёж экелди. Ол оны чиби агаштын төзинен тапкан. Ёж школдо столдын алдында јаткан. Балдар оны яблоколо, калашла, сүтле азырады. Ёж олордон јалтанбай, классла мантап јүретен.

Ёж школдо бир канча күн јаткан. Онон балдар оны ойто агаш ортозына апарган. Јайымга божодып ийгендер.

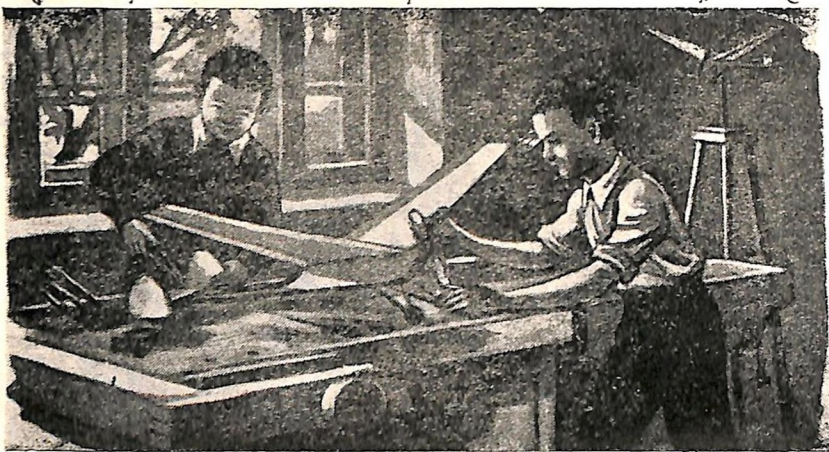
Т а б ы ш к а к.

Чиби агаштын төзинде
тегенектү баштык јадыры.

ё

ё

ё ё ё ё ё ё ёна ёжик
Катя ёжик экелди.



А-лë-ша	са-мо-лëт	Я-ша
Се-рë-жа	па-ро-ход	Лë-ня

Самолёт.

Серëжа ла Алëша—эки нөкөр. Уроктордын кийининде Серëжа самолёт эткен. Алëша ого болушкан. Олор жараш самолёт эдип алды.

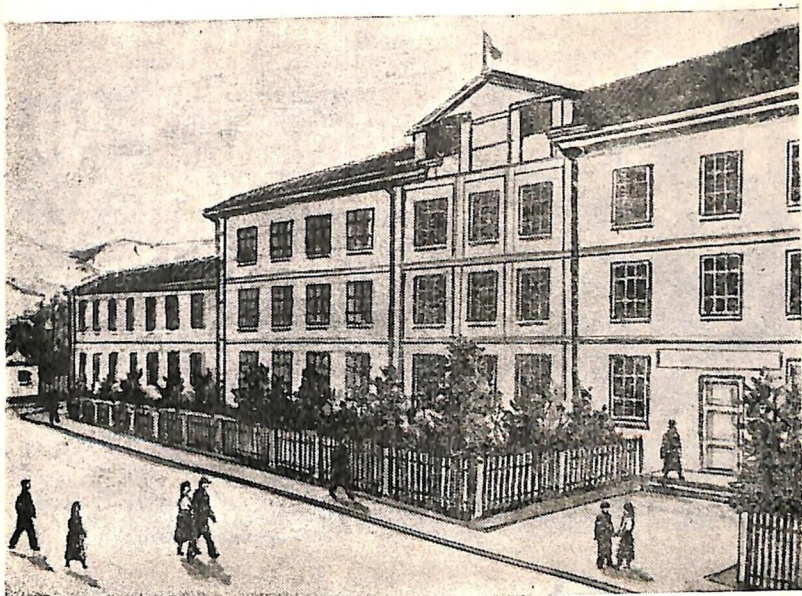
Бу канады, бу куйругы.

— Капшаай барып самолётты божодолы.

Серëжа ла Алëша јаланга јүгүрип бардылар. Олор сүүнип кожондодылар:

Самолёт, самолёт!
Кандый бийик учадын.
Бистин төрөл јеристи
түрген өдүп барадын.





Фф

шарф	туф-ля	фер-ма	те-ле-фон
флаг	шо-фёр	фут-бол	па-те-фон
флаг-тар	коф-та	фон-тан	фаб-ри-ка

Фабрика.

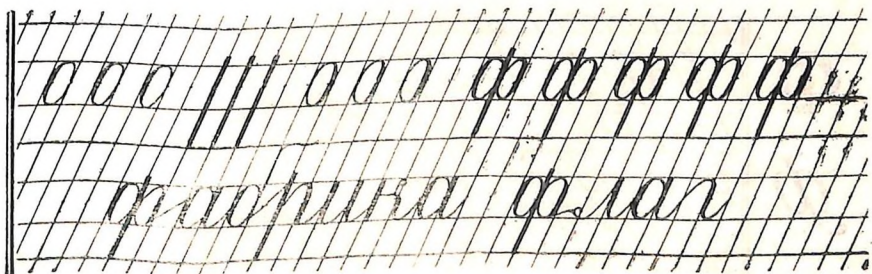
Маня Фёдорова фабрикада иштеп жат. Фабрикада ишмекчилер көп. Олор жылу кийимдер түүп жадылар. Маня Фёдорова жараш шарфтар, Соня Фомина кофталар түүп жат. Маня Фёдорова түрген ле жакшы иштеп жат. Ол жакшы ижи учун орден алды.

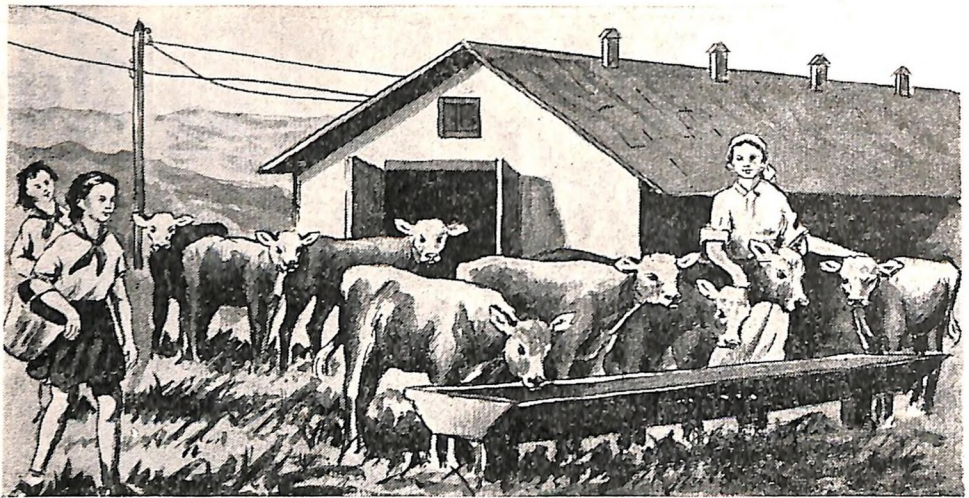
Кийим: кофта, шарф, фуфайка.

Өдүк: туфля, калош, сопок, пыйма.

ф

ф





Ферма.

Бистинг колхозто ферма бар. Фермада уйлар ла койлор көп. Феня—эн артык уй саачы. Ол уйлар азырап ла саап јат.

Бистинг уйлар көп сүт берет.

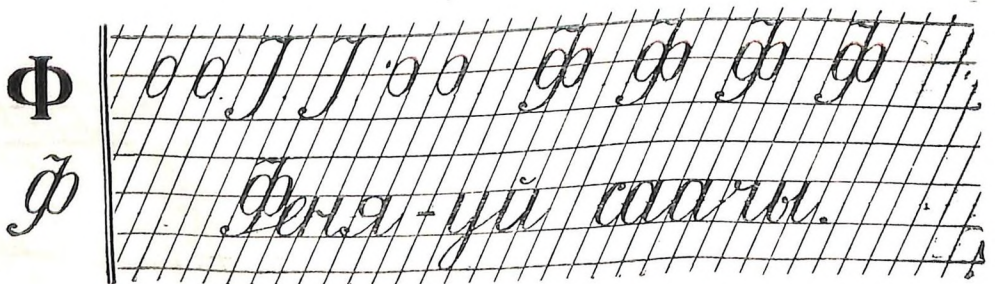
Зоя јенем бозулар азырайт. Таня эјем курагандар азырайт. Таня ла Женя олорго болужат.

Азыранты тындулар: уй, кой, ат, эчки.

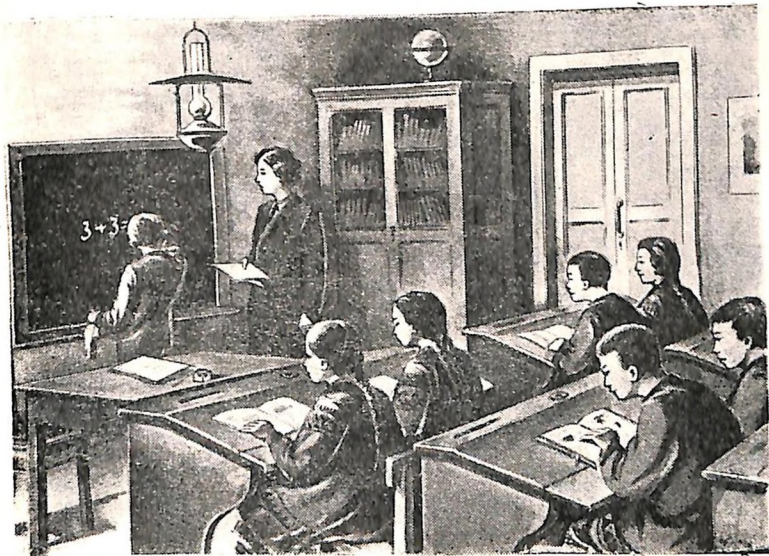
Т а б ы ш к а к т а р .

Айры агашка кар јукпас.

Сууга кирзе—мун, сууданг чыкса—бир.



Цц



не-нец	цент-нер	гра-ни-ца
цин-га	це-мент	дис-цип-ли-на
цы-ган	цирк	де-ле-га-ция

Ненецтер үренип' жат.

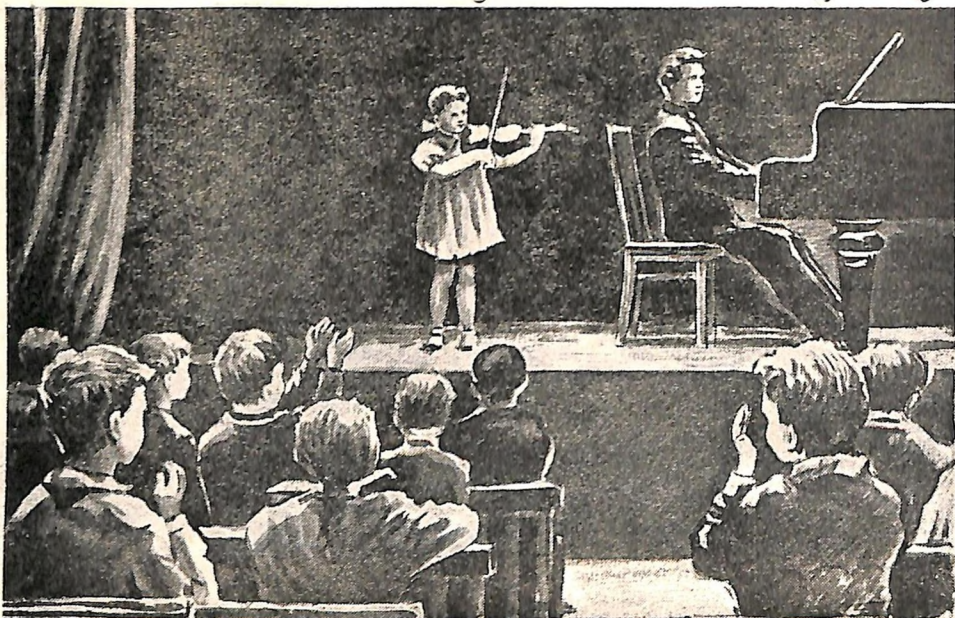
Ненец албаты ыраак түндүкте журтап жат. Совет жагнаг озо олордо бир де школ жок болгон. Улус бичик билбейтен. Эмди ненецтерде радио бар. Олор концерт тургузат. Ненецтер эмди бийик үредүлү школдордо үренет.

К е п с ö с т ö р.

Жаңыны жазап кий, эскини эптеп кий.
Агын сууны күрле кечер,
ас улус жöплö женер.

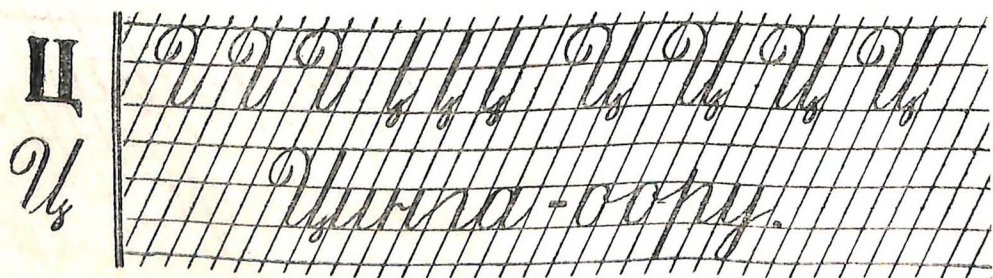
Ц | *Ц Ц Ц Ц Ц Ц Ц Ц Ц Ц*

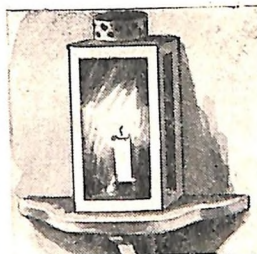
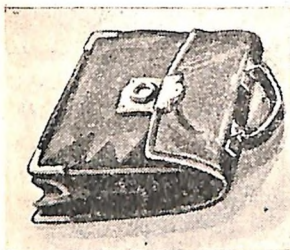
Ц | *НЕНЕЦ ЦЕНТНЕР*



концерт	стра-ни-ца	це-мент	цех
кон-церт-те	стра-ни-ца-лар	циф-ра	цех-тер

Менин карындажым—үренчик. Ондо бичиктер көп. Бичиктеринин страницалары ару. Толугында цифралары ончозы јакшы көрүнөт. Кажы ла страницада јуруктар бар. Онын бичигинде цинга оорудан канайда чеберленери керегинде база бичип койгон.





бук-варь	ар-тель	пись-мо	цир-куль
фо-нарь	пред-се-да-тель	тет-радь	порт-фель

Букварь.

Мен баштапкы класста үренип жадым. Менде букварь ла тетрадь бар. Букварьды кычырып жадым. Тетрадька ару ла жараш эдип бичип турум. Бис үренерге ончобус кичеенип турубус.



Письмо.

Кундулу Шура!

Бу письмоны бойым бичип турум.

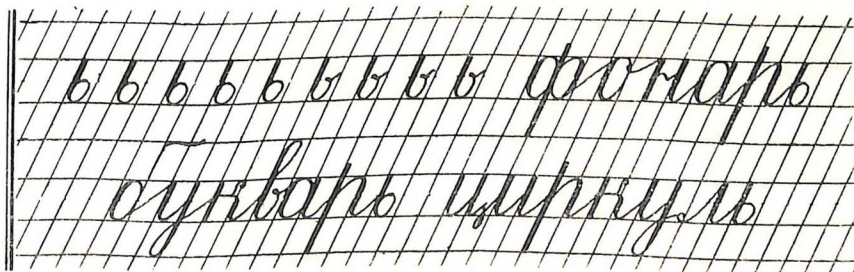
Бис экскурсияга жүргенис. Анда көп чечектер ле куш-каштар көрдис.

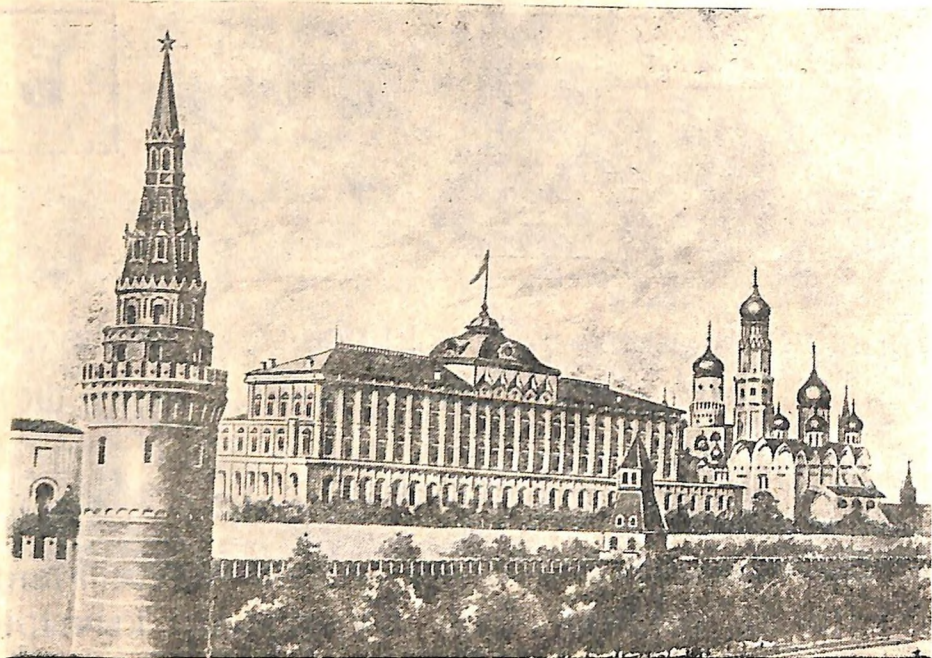
Биске письмо бичи.

Ирkitов Альберт.

Ь

ь





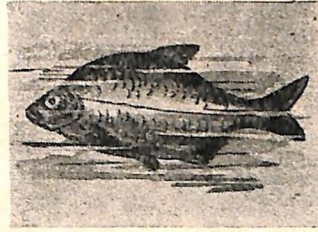
Кремльдинг чолмондоры.

Кремльдинг чолмондоры үстүсте күйет,
кажы ла јерге јаркыны једет!
Јакшынак Төрөл бар балдарда,
онон артыгы јок кайда да!

Бойынын јолынан кыйа баспаган
ат-нерелү албатыга мак!
Суудан, оттон јалтанбаган—
онын баатыр черүзине мак!

А | М-А.А.А.А.А.А.А.
А | Алёша, портфель ал.

Щш



щёт-ка

плащ

лещ

плащ

плащ-ту

Щер-ба-ков

щёт-ка

щёт-ка-ла

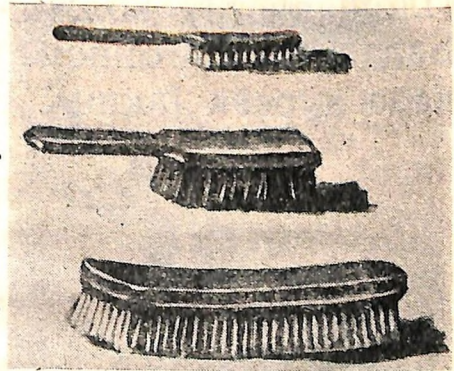
Ще-ти-нин

Щёткалар.

Бу щёткала тиш арчыыр.

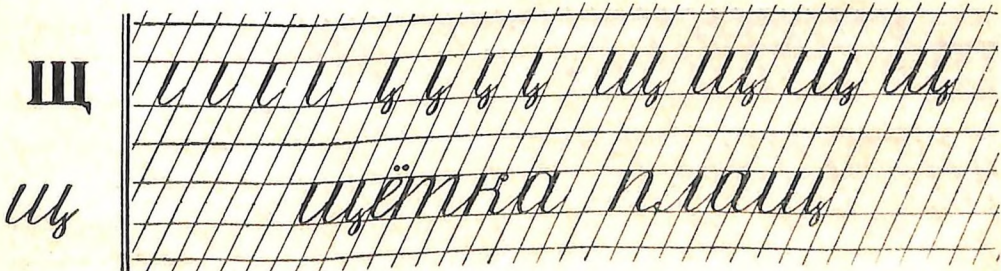
Бу щёткала өдүк арчыыр.

Бу щёткала кийим арчыыр.



Плащ.

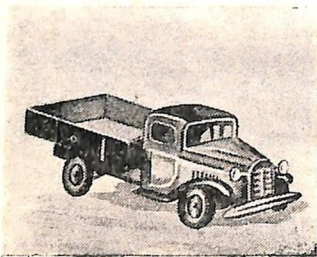
Энгирде јааш жаады. Энем жуунга плащту барды. Плащ жаңы. Ол жаашка өтпös. Энемде фонарь бар. Фонарьла ол жолын жарыдар.



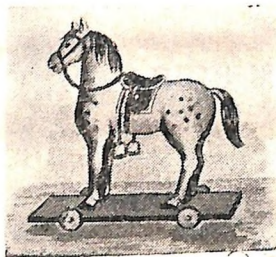


Балдардын площадказы.

Колхозто балдардын площадказы бар. Площадкага колхозчылардын балдары жүрет. Балдар анда ойноп, амырап жадылар. Площадкада курсак жакшы. Балдар ойди жакшы өткүрет.



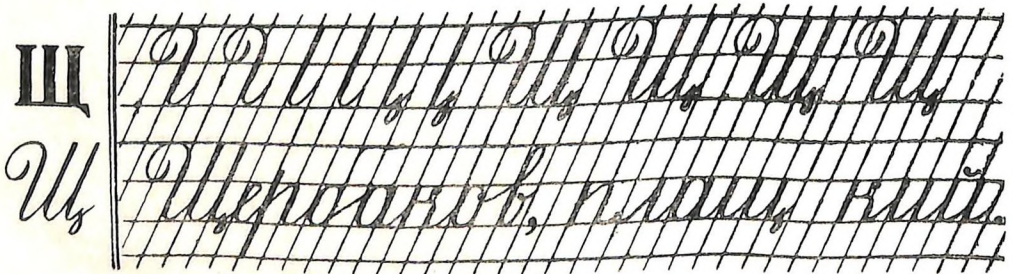
Бу не?



Бу не?



Бу не?



Кем нени эдип жат?

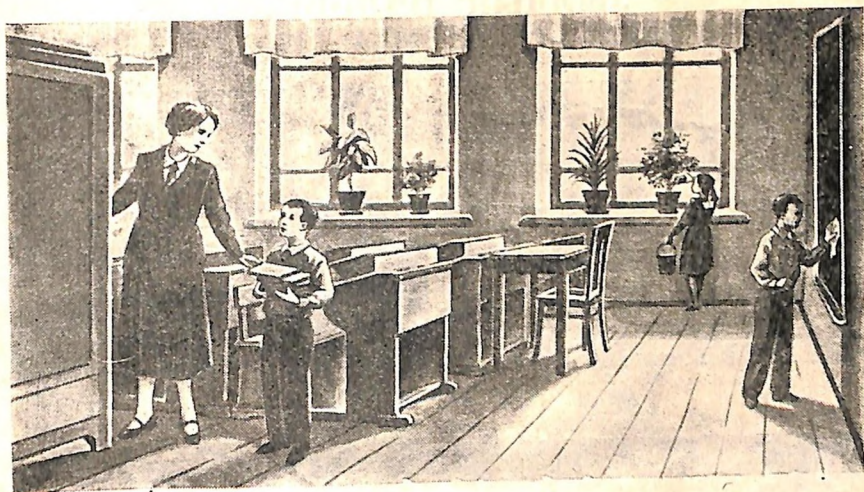


Темир согуп жат, горн ойноп туру, олөн чаап жат, ийт азырайт, газет кычырып отуры, каруулдап туру, журап отуры, жүгүрип барадыры.

Ы

Ы

Ырыста горн сар.



Бистин класс.

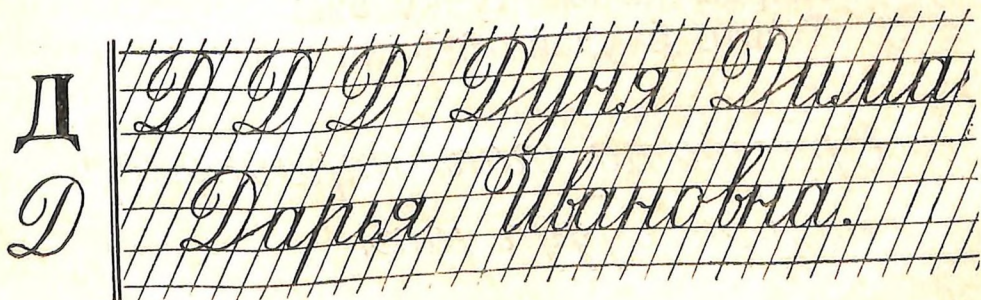
Бис баштапкы класста үренип жадыс. Бистин класс жаан ла жарык. Көзнөктө чечектер бар. Дежурныйлар оморды сугарып турат.

Дежурныйлар.

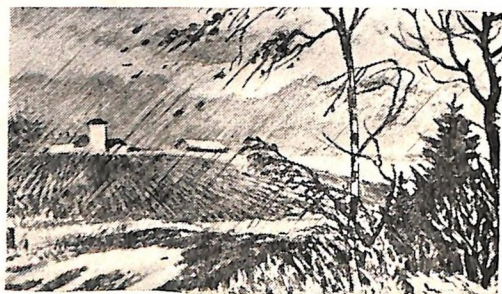
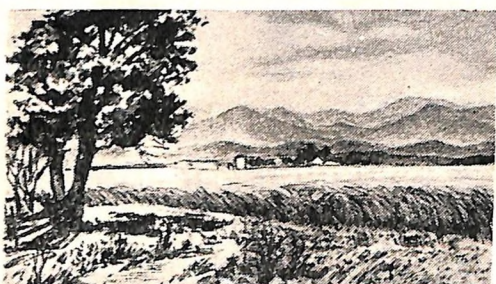
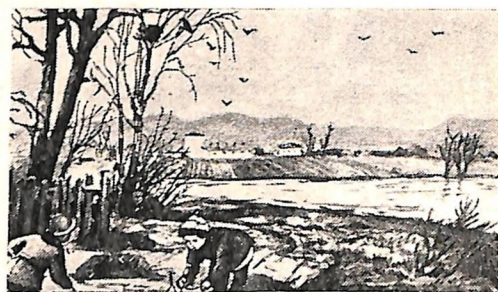
Петя шкодонг жанып келди. Ол кичинек карындажына айтты:

— Вася, бис үчү эртен дежурный! Бис Дарья Ивановнага болужарыс. Тетрадьтар жуурыс. Уроктор божозо, класстын ичин жуундарыс.

— Мен айылымда дежурный болорым—деп, Вася айтты.—Мен энеме болужарым. Ойногон немелеримди бойым жуунадып саларым.



Жылдын өйлөри.



Ак кар жаады. Суулар тонды. Балдар тошто жыгылады. Бу кандый өй?

Кар кайылды. Өлөн жажарып чыкты. Жылу күндөр башталды. Күн узады. Бу кандый өй?

Күн изү тийет. Өлөн жаан өзүп келди. Жалаңдарда аш бышты. Бу кандый өй?

Агаштын бүри саргарды. Куштар түштүк жаар учарга белетенди. Жаашту күндөр көптөди. Бу кандый өй?

Т а б ы ш к а к т а р .

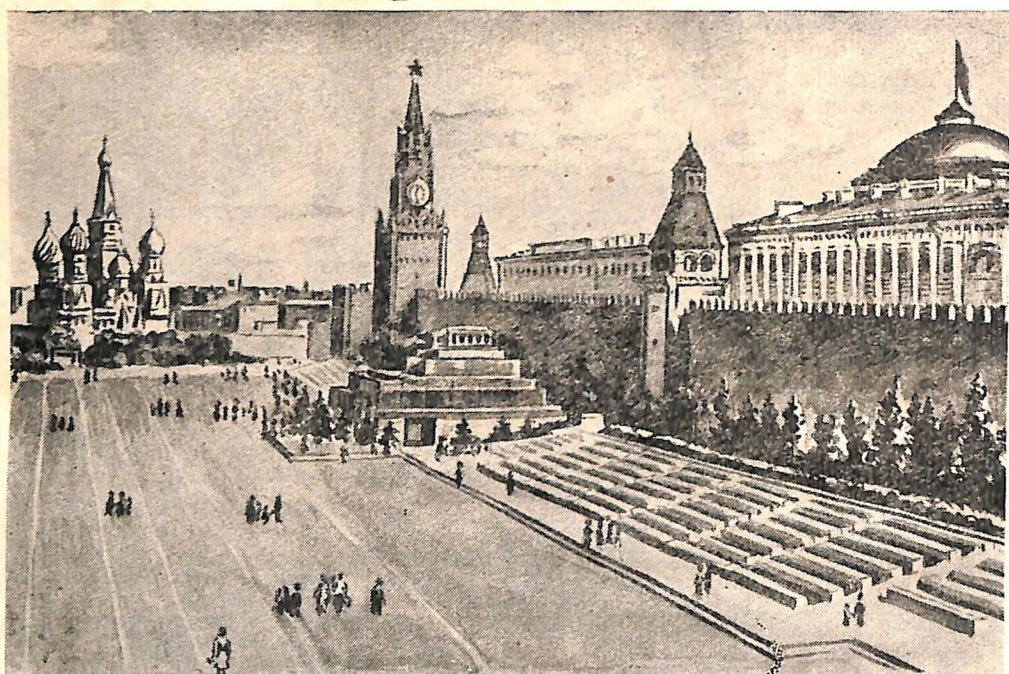
Кырды кызыл түлкү ажа берди.
Тошто буудай төгүлип калтыр.

*Орооньста жаан стройкалар
түргөн бүдүн жат.*



Бистинг Ленин.

Ленин өлбөгөн, Ленин тирү:
оның кереги качан да өлбөс!
Лениннинг ады бистинг жүрегисте!
Лениннинг маанызы бистинг колыста!



Москва—бистинг Төрөлибистинг төс городы.

Мен Москвада болгом. Онын оромдоры түс
ле жалбак. Москвада Кремль бар. Кремльдин
башняларынын үстүндө чолмондор. Кремльде
бистинг башчыларыс иштеп жат.

Москва кандый жараш! Ол городты басты-
ра улус сүүп жат.

Москвада, Кызыл площадьта, Владимир
Ильич Лениннинг Мавзолейи туруп жат.

Бистинг башчыларыс көтөрүлүш:
Ленин, Төрөли, Москва



Күс.

Күс келди. Күн кыскарды. Агаштын бүри саргарып калды. Куштар жылу жерге уча берди.

Бис агаш аразына бардыс. Анда тийингат көп эмтир. Тийингат тердис. Агаштын саргарып калган бүрин жуудыс. Ол бүрди кургадып алдыс.

Школдо.

Тайгада салкын
шуулагандый
Школдо балдар
чуркурайт,
Седен жемщик
келгендий
Эжикте күзүни
жыгырайт.

Парадта турган
стройдый
Экиден, экиден
отурдыс.
Ўредүчи кирип
келерде,
Өрө туруп уткыдыс.

Балдар урокто.. | ойноп жат.
Балдар переменада.. | үренип жат.

Чындык нөкөр.

Айдар, Миша ла Коля—нөкөрлөр. Олор жагыс класста үренип турулар. Үредүчи үренчиктерге бодолго берди. Айдар оны бүдүрип болбоды. Айдарга нөкөрлөри келди.

— Менин бодогоным чын. Оны сен бичип ал—деп, Миша айтты.

— Айдар, сен онын бодогонын бичибе, мен сеге тартап берейин. Сен бойунг да бодоп саларын—деп, Коля айтты.

Бу куучында чындык нөкөр деп, слер кемди айдарыгар? Ненин учун?

Менин нөкөрим.

Эртечи менин нөкөрим. Ол жети жашту. Мен база жети жашту. Бис экү кожо үренип жадыс. Бир партада отурыс. Урокты кожо белетейдис. Эртечиде чана бар. Менде база чана бар. Кожо жынылап, ойноп жүредис. Бис экүге кожо жүрерге сүрекей жакшы.

К е п с ө с.

Чечен мылтык жаспас,
чындык нөкөр таштабас.

Жышкыда керектү неме... | кармак ла мячик
Жайыда керектү неме... | чана ла чаналаш.



Ару-чек жүрери.

Чүрмеш балдарына бичик берди. Балдар ол бичикти кычырды. Анда мынайда бичилген:

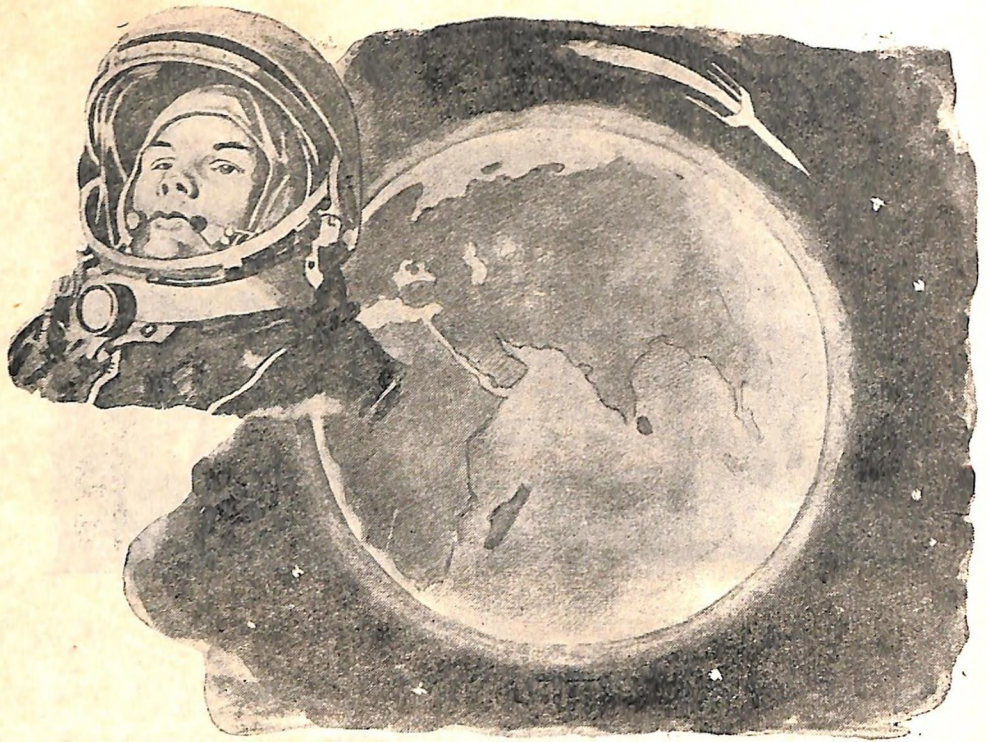
„Тураның ичин ару тут.

Эртен тура колы-жүзинди самындап јун.

Курсак ичер алдында колыңды база јунуп тур. Ару-чек жүрерге кичеен!“

Јааш.

Бу керек јайгыда болгон. Балдар јиилектеп барган. Агаш аразында кызылгат тергендер. Кенетийин тың салкын сокты. Кара булуттар күнди бүркеп ийди. Јалкын јалт этти. Кушкаштар табыштанбай барды. Тенери күркүреди. **Јаңмыр урула берди. Балдар агаштын төзине** јажындылар. Јааш токтой берди. **Булуттар** эмештен таркады. Кушкаштар кожондожо бердилер.

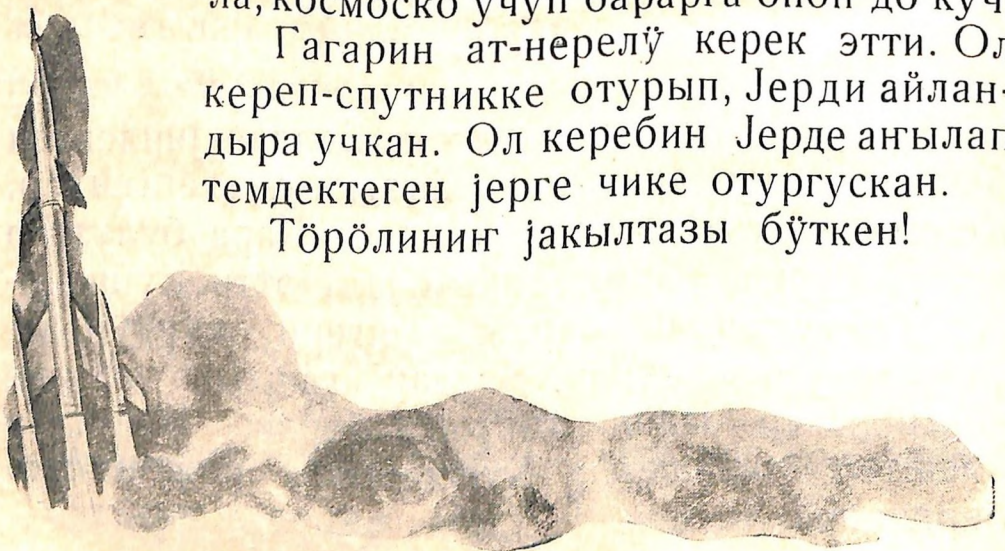


Юрий Алексеевич Гагарин—советский лётчик. Ол космоско элден озо учуп чыккан Космос бистинг үстүбисте сүреен бийик. Анда булуттар да, кей де жок. Космосто жүк ле Күн, Ай ла жылдыстар.

Гагарин космоско кереп спутникле учуп чыккан. Андый керепти эдерге күч. Оны космоско чыгарарга да күч. Же онын ичине отура-ла, космоско учуп барарга оноң до күч.

Гагарин ат-нерелү керек этти. Ол кереп-спутникке отуруп, Жерди айландыра учкан. Ол керебин Жерде аңылап темдектеген жерге чике отургускан.

Төрөлининг жакылтазы бүткен!



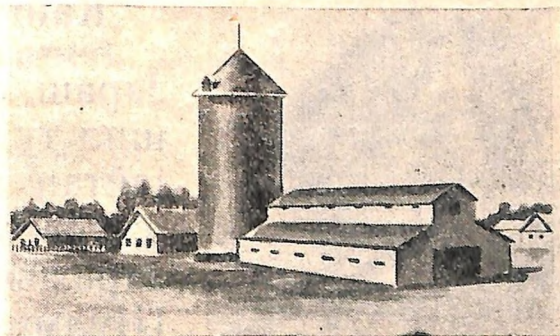


Ырысту жүрүм.

Азыраган малыбыс арбын болды,
ак жалаңга толо берди.
Ырысту жүрүмдү бис болдыс,
ак-жарыкты эмди көрдис.

Силос эдери.

Колхозтын малы элбек. Колхоз ашты көп салат. Азыралды да элбек белетейт.



Колхоз машина экелди. Ол машиналарда силоско өлгөн кертти.

Силос—малга тузалу, ток азырал.



Александр Сергеевич Пушкин—улу орус поэт.

Пушкин јакшы чөрчөктөр лө үлгерлер көп бичиген.

Пушкин орус чөрчөктөрдү ле орус кожоңдорды сүрекей сүүген.

Ол бойынын төрөлин база сүүген.



Кайкамчылу тийинг.

Јараш өргөөнүн јанында,
шил туранын ичинде,
јайтан чибинин төзинде
азыранты тийинг отурат.
Јаражы онын кандый!
Шулмузы онын кандый!

Коолодо кожоңдойт, алтын сайлу кузуктан
кузук чертип соодойт, мөңүн эмил кодорот...

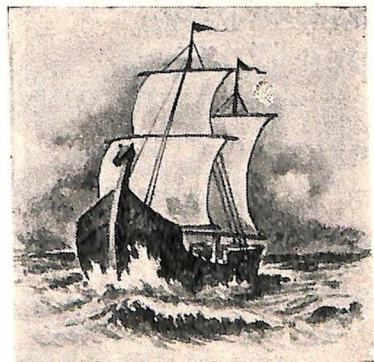
Александр Сергеевич Пушкин.



Чанагына ийдин отургузып,
бойын атка бодонып,
уулчак ойноп жүгүрди.
Сабары соокко тоңордо,
баштактын колы сыстады.
Тонгонына каткыرارда,
көзнөктөн энези кезетти.

Кереп.

Бийик ортолыктын жанынча,
жаан городтын жанынча
жайылып калган байканду
кереп өдүп баратты.
Талайдын түрген салкыны
ичкеерледип оны апарат,
керепти токтодып аларга
жараткан пушкалар адат.





Лев Николаевич Толстой—улу орус писатель.
Ол көп јакшы бичиктер бичиген.

Чымалы ла үрен.

Чымалы үрен таап алды. Ол үренди уйазына
апарарга сананды. Је үрен уур болгон. Чымалы
үренди јангыскан апарып болбоды. Ол бойының
нөкөрлөрүн кычырып алды. Нөкөрлөриле кожо
үренди уйазына апарды.

Ончозынан артык.

Көп улустың ортозында кичинек кызычак
аза берген. Ол ыйлап, бойының энезин бед-
реп јүрди.

— Сениң энең кандый? — деп, улус кызы-
чактан сурады.

— Мениң энем ончозынан артык. Слер
билбезеер бе? — деп, кызычак ыйламзырап
айтты.

Лев Николаевич Толстой.

Күн ле салкын.

Улустын кийимин кем озо уштыдар деп, күн ле салкын блаашты.

Салкын кижинин кийимин чечкедий эдип сокты. Кижинин бөрүгин ушта согуп, тонынын өмүрин кайра согуп турды. Кижидезе бөрүгин там кептей кийди. Өмүрин тыгыда өмүрленип алды.

Салкын кижинин кийимин чечип болбоды.

Күн ченешти. Күн чогын изидип ле келерде, кижинин өмүрин кайра ачты, бөрүгин өрө көдүрди. Күн онон тын изидерде, кижинин бөрүк-тонын чечип таштады.

Чымалы ла күүле.

Чымалы суу ичерге жорголоп келген. Суунун толкузы жаратка келип тийди. Чымалыны арай ла агызып апарбады. Күүле кичинек чыбык тиштенип алган апараткан. Ол чымалынын агып баратканын көрүп ийди. Апараткан чыбыгын чымалыга чачып берди. Чымалы ол чыбыкка отуруп алала, жеткерден айрылды.

Бир катап анчы күүле тударга сетка тартып койгон. Күүле ол сеткага оролып калды. Чымалы анчыны будынан тиштеп ийди. Анчы сетказын салып ийерде, күүле уча берди.

Жаанак ла онын балазынын балазы.

Жаанактын балазынын балазы кичинек болгон, жаантайын уйуктап жадатан. Жаанак бойы калаш быжыратан, пол жалмайтан, балазынын балазын жунатан, ого кийим көктөйтөн.

Соңында жаанак карый берди, жаантайын печкенин үстүндө жадып уйуктаар болды. Балазынын балазы калаш быжырды, пол жунды, жааназын жунуп, ого кийим көктөөр болды.



Павел Васильевич Кучияк—алтай албаты-нын поэди.

Кучияк көп үлгерлер ле куучындар бичиген. Онын бичиген үлгерлерин ле куучындарын бис кычырадыс.

Радио кожоңы.



Бийик тууларды ажыра
бијелеп келген сен эдинг,
салкын-булутты өткүре
солун куучындар экелдин.

Икилимнинг коо үнин
кобы-јиктерге апарзанг.
Кожондоп айткан сөзимди
колхозторго јетирзенг.

Павел Васильевич Кучияк



Николай Улагашевич Улагашев.

Боро кушкаш.

Мынан озо Алтайда бир боро кушкаш журтаган. Ол бир катап көбөлөкти тудуп жиирге сананган. Көбөлөк тегенектин алдына жажынды. Боро кушкаш ол ок тегенекке отуруп алды. Тегенек боро кушкаштын ичин кадап ийди. Боро кушкаш койды тегенек жиирге айбылады. Кой барбады.

Боро кушкаш жарбынды, бөрүге учуп келди. Бөрү койды жиирге барбады. Боро кушкаш анчыга учуп келди. Анчы жаазын колына алды, бөрүни адып ийди. Көксинде согонду бөрү койды жиирге барды. Кой оноң коркыйла, барып тегенекти жиди.

— Андый керек сеге, кулугур тегенек! Боро кушкаштын ичин не кадаган эдинг.



Чалкан.

Карган өбөгөн тату чалкан отургусты. Чалкан сүрекей жаан бүтти. Өбөгөн чалканды жулуп болбоды.

Өбөгөн карган эмегенин кычырып алды. Олор экү чалканды тартты-тартты, жулуп болбоды.

Эмеген балазынын кызычагын кычырып алды. Олор чалканды үчүлөп тартты-тартты, жулуп болбоды.

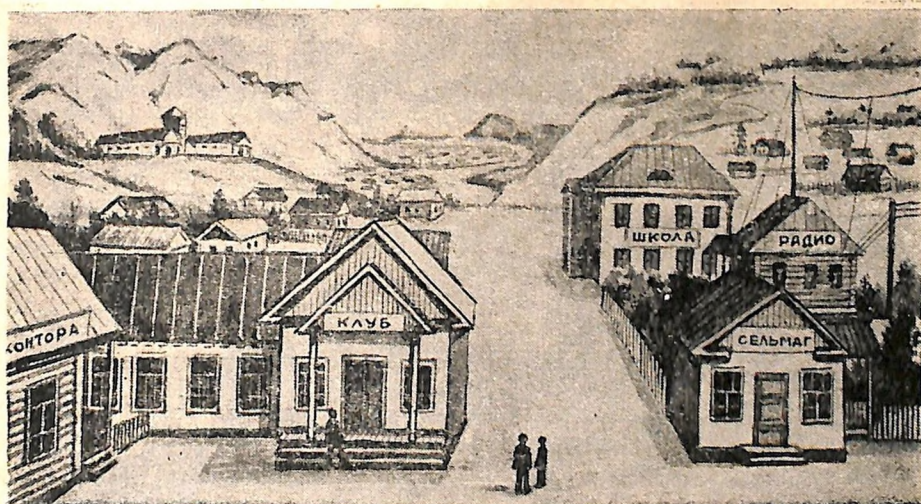
Кызычак Жучка деп ийдин кычырып алды. Олор төртү чалканды тартты-тартты, жулуп болбоды.

Жучка Машка деп кискени кычырып алды. Олор бежү чалканды тартты-тартты, жулуп болбоды.

Машка чычканды кычырып экелди. Чычкан кискеден тудунды, кiske ийттен, ийт кызычактан, кызычак жаанынан, жаанак өбөгөнүнөн, өбөгөн чалканнан тутты. Олор чалканды тартты-тартты, жула тарткылап алды.

Т а б ы ш к а к.

Кызыл торко тонду, кычкыл-тату амтанду.



Бистинг колхоз.

Үч колхоз биригип, бир колхоз болды. Эмди бистинг колхоз жаан. Јери де элбек. Ашты да көп салып јат. Малы-кужы да көп.

Колхозчылар жаан, ару тураларда јадар болды. Колхозто клуб, клубта радиоприёмник бар. Колхозчылардын балдары школдо үренип јат. Колхозчылар аргалу ла ырысту јүрүмге јединип алды.

Сурақ: Слердинг колхозто клуб бар ба? Радио бар ба?

Ончозы бистинг.

Кыралап аш саладыс,
 Куйак темир соғодыс,
 одуратан таш көмүрди
 јер алдынан казадыс.
 Быжып калган аш,
 казып алган көмүр таш,
 Журтап јаткан јерибис—
 ончозы бистинг јөөжөбис!



Пөтүк ле ийт.

Карган өбөгөндө лө эмегенде пөтүк ле ийт бар болгон.

Бир катап ийт пөтүкке айтты:

— Петя, агаш аразына барып, соодоп келели.

Экү агаш аразына жүре бердилер. Олор ондо кере түжине базып жүрдилер. Бозом кире берди. Олор төзи көңдөй жоон агаш таап алдылар. Пөтүк учуп, чыгып, агаштын будагына отуруп алды. Ийт дезе агаштын көңдөйине кирип алды. Уйуктай бердилер.

Таң алдында пөтүк:

— Ку-ка-ре-ку!—деп, тын кыйгырып ийди.

Пөтүктин кыйгызын түлкү угуп ийди.

Ол агаштын жанына келеле, пөтүкти бойына кычырды:

— Меге айылдап баралы.

— Жакшы! Же менин нөкөрим бар. Ол бу агаштын көңдөйинде—деп, пөтүк айтты.

Түлкү агаштын көңдөйине келди. Ол орто ийт түлкүни тумчугынан тудуп алды.



Кыш.

Озочыл ла Петя чаналу жыңылап бардылар. Жучка деп ийт олорло кожо болды. Уулчактар кырды төмөн жыңылады. Озочыл жыңылап барадала, жыгылды. Онын бөрүги чачылган. Петя онын жанына келеле, каткырды. Жучка жаңыландыра үрүп турды. Озочыл турала, кийиминдеги карды кактады.

Балдарга кышкыда жакшы.

Чаначылар.

Кичинек балдар чаналу
Кајудан жыңылайт сүүнчилү.
Кандый олор табышту,
Каткы-ойыны јилбилү.

Бутка кийген чаналар
Кар үстүнче јеңилчек,
Эки колдо тайактар
Көдүрбей јүрзег, илинчек.

И. Ш и н ж и н.

Школдо ёлка болгоны.

Бистин школдо ёлка болды. Энгирде чибиде жүзүн-жүүр өңдү лампочкалар кўйди.

Музыка ойноды. Балдар колдорынан тудужып алып, чибини эбиреде билеледи.

Кенетийин Соок-Таадак ла Снегурочка кирип келди. Сырга Снегурочка болгонын балдар билип ийдилер. Соок-Таадак кем болгонын балдар узак танып болбодылар.



Мария Алексеевна
БАРАНТАЕВА

Капитон Андреевич Бедреев

БУКВАРЬ

На алтайском языке
Издание четвертое, переработанное

Редактор *З. И. Табакова*
Оформитель и художественный редактор
А. М. Кузнецов
Технический редактор *М. И. Тихтиев*
Корректоры: *Н. Н. Параев* и *А. И. Тодошев*

Сдано в набор 5/IX 1962 г. Подписано в печать 2/X 1962 г.
Бумага 70×108¹/₁₆. Физ. п. л. 6,75. Усл. п. л. 9,25. (Уч.-изд. л. 9,5).
Тираж 3 000 экз. Заказ № 2283. Цена без переплета 10 коп.
Переплет 5 коп.

Горно-Алтайское книжное издательство. Типография № 15.
г. Горно-Алтайск, проспект Коммунистический, 29.

PLX

Баазы 15 акча